

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ «ΥΠΕΡ ΒΩΜΩΝ ΚΑΙ ΕΣΤΙΩΝ» (Γ.Β.Μ.)	225
◆ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ (Βασ. Κ. Σταθάκη) ...	227
◆ Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ (Γ. Α. Νικολαΐδη)	233
◆ Η ΜΕΓΑΛΗ ΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ (Νικ. Θ. Ἀρβανίτη) ..	240
◆ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ '40 ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (Ε.Ν. Μόσχου)	243
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΔΙΑΚΟΠΕΣ (Πανορμίτη)	248
◆ ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ (Ποίημα Χαράς Κρίσπου)	249
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	250
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Ἐπικοινωνίας τῆς Χ.Ε.Ε.)	252
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	255

ΕΤΟΣ 71ον ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2008 ΑΡΙΘ. 694

€ 1,20

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

**ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»**

55
ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΗΣ
ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΗΣ

Έπιμέλεια: Άναστασίας Α. Παπακωνσταντίνου - Μαλάμη

Πρόλογος του Μακαριωτάτου Άρχιεπισκόπου Άθηνών
και πάσης Ελλάδος κ.κ. Χριστοδούλου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 71ον

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2008

Άριθ. 694

«ΥΠΕΡ ΒΩΜΩΝ ΚΑΙ ΕΣΤΙΩΝ»

Τὴν ἱστορία δὲν τὴν γράφουν οἱ ἀριθμοὶ οὔτε οἱ τελειοποιημένους πολεμικὲς μηχανές οὔτε ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἡ βία τῶν ἰσχυρῶν ποὺ ἐπιχειροῦν τὸν στραγγαλισμὸ τῆς ἐλευθερίας, τὴν καταπάτηση τοῦ δικαίου καὶ τῶν δικαίων. Τὴν ἱστορία δὲν τὴν γράφουν οἱ περιφρονητὲς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τοῦ ἀναφαίρετου δικαιώματος τοῦ λαοῦ νὰ πιστεύῃ ἐλεύθερα καὶ νὰ ἐκφράζεται ἐλεύθερα. Τὴν ἱστορία τὴν γράφουν οἱ ἐλεύθερες καὶ ἀδούλωτες ψυχές, ποὺ πιστεύουν στὶς αἰώνιες ἀξίες, ποὺ πυρπολοῦνται ἀπὸ ἰδανικά, ποὺ θυσιάζονται γιὰ τὰ ἱερά καὶ ὅσα τῆς Πατρίδος, ποὺ δὲν διαπραγματεύονται τοὺς ἀτίμητους πνευματικοὺς καὶ ἠθικοὺς θησαυροὺς τους.

Ὅποιος θέλει νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀλήθεια αὐτή, δὲν ἔχει παρὰ νὰ θυμηθῇ τὴ μεγαλειώδη ἐποποιία τοῦ 1940. Τότε ποὺ μιὰ χούφτα Ἕλληνες, πάνω στὰ βορειοηπειρωτικὰ βουνά, μὲ λιγοστὰ ὑλικά ἐφόδια, μὰ μὲ ψυχὴ λιονταρίσια, μὲ πίστη στὸ δίκαιο τοῦ ἀγώνα τους, μὲ συναίσθηση τῆς βαριάς ἐθνικῆς κληρονομιάς, μὲ ἐμπιστοσύνη στὴν προστασία τοῦ Θεοῦ, ἀντιμετώπισαν μιὰ πανίσχυρη αὐτοκρατορία. Τὴν γονάτισαν. Καὶ ἔκαναν τὸν κόσμον

ολόκληρον νὰ σταθῇ μὲ ἔκπληξη καὶ θαυμασμό, μπροστὰ στὴ μικρὴ, ἀλλὰ ἡρωικὴ χώρα μας. Θὰ ἀξίζε νὰ θυμηθοῦμε, στὴν ἐφετινὴ ἐπέτειο 68 χρόνια ἀπὸ τὸ ἡρωικὸ ΟΧΙ, πῶς μίλησε τότε γι' αὐτὸ τὸ θαῦμα ὅλος ὁ ἐλεύθερος κόσμος, ποὺ παρακολούθησε μὲ συγκρατημένη ἀναπνοὴ τὰ κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ. Καὶ πρόκειται γιὰ θαῦμα, τὸ ὁποῖο πραγματοποίησε ἡ πίστη καὶ ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ τοῦ Ἕλληνα τοῦ μετώπου καὶ τῶν μετόπισθεν. Τί νὰ πρωτοαναφέρουμε;

Ὁ τότε ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Ἄντονυ Ἦντεν καθόριζε μὲ ἀκρίβεια τὴν ἑλληνικὴ συμβολή: *«Τὸ μεσογειακὸ σχέδιο τοῦ Χίτλερ ἀπέτυχε χάρις στὴ νικηφόρα ἀντίσταση τῆς Ἑλλάδος. Ἄν τὸ σχέδιο αὐτὸ πετύχαινε, ἡ ἐπίθεση τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας θὰ εἶχε τελείως διαφορετικὰ ἀποτελέσματα. Οἱ ἥρωες ποὺ εἶχαν βάψει μὲ τὸ αἷμα τους τὴν ἱερὴ γῆ τῆς Βορείου Ἡπείρου, οἱ μαχητὲς τῆς Πίνδου καὶ οἱ ἄλλοι, θὰ εἶναι ὁδηγοὶ μαζί μὲ τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ θὰ φωτίζουν γιὰ πάντα τὴν οἰκουμένη».* Ὁ στρατάρχης Γιάν Σμάτς λακωνικὰ ἀξιολογοῦσε τὴν ἑλληνικὴ συμβολή: *«Ἡ*

μάχη τῆς Πίνδου ἄλλαξε τὴν πορεία τῆς ἱστορίας». Μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμό μιλοῦσε καὶ ὁ στρατάρχης Γουέηβελ, Βρετανὸς ἀρχιστράτηγος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς: «Οἱ Ἕλληνες σύμμαχοί μας εἶναι οἱ πρῶτοι ποὺ μὲ τὶς ὑπέροχες νίκες τους στὴ Βόρειο Ἡπειρο, ἀνοίξαν τὸν δρόμο καὶ ἔδωσαν ἀποφασιστικὰ χτυπήματα στὴ φασιστικὴ Ἰταλία. Οἱ ἐπιτυχίες τους δὲν εἶχαν μόνον τοπικὴ σημασία. Ἐπηρεάσαν τὴν ὅλη ἐξέλιξη τοῦ πολέμου».

Τὰ ἴδια ἐπαναλάμβαναν ἀργότερα καὶ οἱ Ρῶσοι: «Πολεμήσατε μικροὶ ἐναντίον μεγάλων καὶ νικήσατε. Δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ διαφορετικὰ, γιατί ἦσασταν Ἕλληνες. Μὲ τὶς θυσίες σας κερδίσαμε χρόνο γιὰ νὰ ἀμυνθοῦμε. Ὡς Ρῶσοι καὶ ὡς ἄνθρωποι σᾶς εὐγνωμονοῦμε».

Πῶς ἔγιναν ὅλα αὐτά; Ἡ ἀπάντησι εἶναι μία. Ἡ ἑλληνικὴ γενναιότητα μεγάλουρησε. Καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ, πῶς ἡ γενναιότητα αὐτή, ποὺ περιφρονοῦσε τὶς σιδηρόφρακτες στρατιές, πῆγαξε ἀπὸ τὴν πίστη τῶν Ἑλλήνων στὸ δίκαιο τοῦ ἀγῶνα καὶ στὴν προστασία τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ὁ κάθε Ἕλληνας τότε εἶχε γίνῃ ἕνας ἥρωας, γιατί πίστευε στὰ ἴδα-

νικά τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Μαχόταν «ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν». Καὶ αὐτὰ τοῦ ἔδιναν φτερά, ἀτσάλωναν τὴν καρδιά. Δὲν πολεμοῦσαν οἱ Ἕλληνες ὅλοι γιὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Δὲν μάχονταν γιὰ πληγμένους ἐγωισμοὺς ἢ γιὰ κατακτητικὸς σκοπούς. Πολεμοῦσαν γιὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν τὰ ἱερά καὶ ὅσα τῆς φυλῆς. Γιὰ νὰ μὴν θριαμβεύσῃ ἡ ἀδίκια. Καὶ πολεμοῦσαν μὲ τὸ ὄραμα τῆς Παναγίας ποὺ λίγους μῆνες πρὶν τῆς εἶχαν προσβάλλῃ τὴ μνήμη μὲ τὸν τορπιλισμὸ τῆς Ἑλλης, τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς της στὸ νηαὶ τῆς Μεγαλόχαρης. Αὐτὸ τὸ ὄραμα τοὺς καθοδηγοῦσε καὶ τοὺς ἐμψύχωνε. Αὐτὸ φλόγιζε τὰ στήθη, ὥστε «τῶν Ἑλλήνων τὰ παιδιὰ σὰν ἀετοὶ νὰ χυμοῦν στὴ μάχη. Καὶ κάθε κορφή κι ἀετοράχη νὰ φωτίξῃ τώρα ἡ λευτεριά».

Καιρὸς νὰ τὸ συνειδητοποιήσουμε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά. Ὅσακις λαὸς καὶ ἄρχοντες συμπορεύθηκαν χωρὶς τὸ ἐθνοκτόνο μικρόδιο τῆς διχόνοιας, ἡ Πατρίδα μας γνώρισε ἡμέρες δόξης καὶ μεγαλείου. Αὐτὸ ἂς ἀποτελέσῃ ὁδηγὸ καὶ σήμερα στὶς κρίσιμες ἡμέρες ποὺ διέρχεται τὸ Ἔθνος μας.

Γ.Β.Μ.

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Α΄

Τὸ θέρος τοῦ 1940 μετὰ τὴν πτώση τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ὑπογραφή τῆς σχετικῆς συνθηκολογήσεως πολεμικὸ θέατρο ἐπιχειρήσεων ἦταν ἐκεῖνο στὴν βόρειο Ἀφρική, ὁ πόλεμος μεταξὺ Βρετανῶν καὶ Ἰταλῶν στὰ σύνορα Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ οἱ ἀεροπορικὲς ἐπιδρομὲς τῆς γερμανικῆς ἀεροπορίας κατὰ τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς ἐν γένει περιοχῆς τῆς νοτίου Ἀγγλίας.

Τὴν αὐγὴ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἡ φιλοδοξία τοῦ Μουσολίνι νὰ μμηθεῖ τὶς πολεμικὲς ἐπιτυχίες τοῦ συμμάχου τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ ἀνοίγει νέο πολεμικὸ μέτωπο στὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα. Ἡ συνέχεια αὐτῆς τῆς ἐπιθέσεως εἶναι γνωστὴ καὶ γι' αὐτὸ θὰ γίνει στὴν συνέχεια λόγος γιὰ τὶς γενικώτερες ἐπιπτώσεις στὴν πορεία τοῦ μεγάλου πολέμου ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰταλικὴ ἐπιδρομὴ.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ἀπὸ τὴν ἀνοίξη τοῦ ἔτους 1939 μετὰ τὴν εἰσβολὴ καὶ τὴν κατάκτηση ἐκ μέρους τῶν Ἰταλῶν τῆς Ἀλβανίας ἐστράφη πρὸς τὶς ἰσχυρὲς τότε Δημοκρατίες τῆς Δύσεως τὴν Μεγάλῃ Βρετανία καὶ τὴν Γαλλία ἐπιζητοῦσα ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας καὶ τὴν ἀκεραιότητά της, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο εὐρῆκε ἀνταπόκριση ἐκ μέρους των. Ὅμως τὸ καλοκαίρι τοῦ 1940 ἡ Γαλλία εἶχε ὑποκύψει καὶ ἡ Μεγάλῃ Βρετανία μὲ ἀνεπαρκεῖς στρατιωτικὲς δυνάμεις ἐμάχετο γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς μητροπόλεως της καὶ δὲν

ἦταν δυνατὴ ἡ οὐσιαστικὴ στρατιωτικὴ της παρουσία στὴν ἄμυνα τῆς Ἑλλάδας στὴν ἰταλικὴ ἐπίθεση. Ἡ μόνη βοήθεια ἦταν ἡ ἀποστολὴ ἀεροπορικῆς δυνάμεως τῆς Ἀγγλικῆς Βασιλικῆς Ἀεροπορίας τῆς R. A. F. γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς ἀεροπορίας στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Ἰταλοὺς. Ὅμως ἡ παρουσία τῆς R. A. F. στὴν Ἑλλάδα ἐθεωρήθηκε ἀπὸ τὸ γερμανικὸ Ἐπιτελεῖο ὡς ἀπειλὴ γιὰ τὶς ρουμανικὲς πετρελαιοπηγὲς οἱ ὁποῖες ἦσαν καὶ οἱ μόνες ποὺ τροφοδοτοῦσαν τὴν γερμανικὴ πολεμικὴ μηχανὴ μὲ τὸ πολὺτιμο αὐτὸ ὑγρὸ, γεγονός τὸ ὁποῖο ἐγέννησε ἀνησυχίες στὴν ἀνωτάτῃ στρατιωτικὴ γερμανικὴ ἡγεσία. Τότε λοιπὸν ἀρχίζει μίᾳ ἐντονῇ διπλωματικῇ δραστηριότητῃ τῶν δύο ἐμπολέμων πλευρῶν γιὰ τὸν προσεταιρισμὸ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν μὲ τὸ μέρος των. Ἡ Βουλγαρία μετὰ τὴν Ρουμανία προσχωρεῖ στὸν Ἀξωνα τὴν 1η Μαρτίου 1941 καὶ ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδο τῆς στρατιᾶς τοῦ φὸν Λίστ στὸ ἔδαφος της, ἐνῶ ἐνισχύονται οἱ γέφυρες τῶν κυρίων ὁδῶν γιὰ τὴν διέλευση τῶν βαρέων γερμανικῶν ἀρμάτων μάχης πρὸς τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα. Παράλληλα ὁ γερμανικὸς πρεσβευτὴς στὴν Ἀγκυρα φὸν Πάπεν, τέως πρωθυπουργὸς τῆς Γερμανίας βολιδοσκοπεῖ τὴν τουρκικὴν κυβέρνηση γιὰ τὴν ἐξοδὸ τῆς στὸν πόλεμο ὡς σύμμαχος τοῦ Ἀξωνα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιχειρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ διπλωματία ἡ Τουρκία

ὅμως παραμένει στὴν γραμμὴ τῆς οὐδέτερο-ρότητας, μὲ συνέπεια νὰ χαρακτηρισθεῖ εὐστοχα ὡς ὁ ἐπιτήδειος οὐδέτερος.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ Βρετανικὴ δραστηριότητα στὴν Βαλκανικὴ χερσόνησο μὲ τὶς ἐπισκέψεις τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Ἄντονυ Ἦντεν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου σὲρ Ἄλαν Μπρούκ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐπαμφοτερίζουσα Γιουγκοσλαβία.

Ἡ ἀρχικὴ στάση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦταν ἀρνητικὴ γιὰ τὴν ἀποστολὴ περιορισμένης Χερσαίας στρατιωτικῆς δυνάμεως στὸ μακεδονικὸ μέτωπο, ἡ ὁποία θὰ ἀποτελοῦσε μίαν πρόσθετη πρόκληση γιὰ μίαν γερμανικὴ εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ὁποία ἦταν λόγω τῆς μικρᾶς ἰσχύος τῆς ἀνίσχυρη νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς γερμανικὲς μεραρχίες. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ (29.1.1941) ἡ διάδοχος ἑλληνικὴ κυβέρνησις συνεφώνησε στὴν ἀφιξὴ ἐκστρατευτικοῦ σώματος ἀποτελούμενον ἀπὸ Βρεταννοὺς, Αὐστραλοὺς καὶ Νεοζηλανδοὺς στρατιῶτες.

Στὴν Γιουγκοσλαβία ὁ διπλωματικὸς ἀνταγωνισμὸς εἶναι ἐντονώτερος. Ἐνῶ προχωροῦν οἱ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν προσχώρησι τῆς χώρας αὐτῆς στὸν Ἄξονα μίαν κίνησις γιουγκοσλάβων ἀξιωματικῶν καταργεῖ τὴν ἀντιβασιλείαν, ἀνακηρύσσει ἐνῆλικον τὸν βασιλέα Πέτρον καὶ ὑπὸ νέαν κυβέρνησι τάσσεται ἡ χώρα στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων (Μάρτιος 1941). Τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ μὲ τὴν ὑπαρξὴ ἀγγλικοῦ στρατοῦ στὴν Ἑλλάδα προκαλεῖ ἀκαριαίαν τὴν ἀντίδρασι τοῦ Χίτλερ μὲ τὴν ἄμεσο εἰσβολὴ σὲ Γιουγκοσλαβία καὶ στὴν Ἑλλάδα τὴν αὐγὴ τῆς ἡμέρας Ἀπριλίου 1941.

Στὴν συνέχεια οἱ ἐξελίξεις εἶναι ραγδαίες. Σὲ τρεῖς ἡμέρας στὶς 9 Ἀπριλίου μὲ τὴν διάσπασι τῆς γιουγκοσλαβικῆς ἄμυνας τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἰσέρχονται στὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀποκόπτουν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρά-

κη ἀπὸ τὴν λοιπὴν χώρα, τὶς ὁποῖες ὑπερασπίζοντο οἱ φρουρὲς τῶν ὀχυρῶν κατὰ μῆκος τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς μεθορίου, πρῶγμα ποῦ ὀδηγεῖ στὴν τοπικὴ συνθηκολόγησι τῆς πλευρᾶς αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου ὁ γερμανικὸς στρατὸς πλευροκοπεῖ τὶς ἑλληνικὰς δυνάμεις οἱ ὁποῖες ἐμάχοντο νικηφόρα κατὰ τῶν ἰταλῶν γιὰ ἕξι μῆνες στὸ βορειοηπειρωτικὸ μέτωπο, γεγονός τὸ ὁποῖο ἐπιβάλλει τὴν σύμπτυσή των πρὸς νότον. Γιὰ μίαν ἀκόμη φορὰ ἡ Βόρειος Ἠπειρος θὰ ἐκκενωθεῖ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰ γερμανικὴ πίεσις ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἐγκαταλείψει ἐδάφη κατοικούμενα ἀπὸ ἑλληνικὸ πληθυσμὸ κατὰ σημαντικὸ ποσοστὸν, ἀνακτηθέντα μὲ ἄφθονο αἷμα καὶ ὑπεράνθρωπες προσπάθειες καὶ κρατηθέντα παρὰ τὶς πεισματώδεις ἰταλικὰς ἐπιθέσεις. Ὁ ἡττημένος μέχρι τέλους ἐχθρὸς θὰ ἐγίνετο πάλιν κύριος τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν καὶ τοῦτο ἀποτελοῦσε τὴν ὀδυνηρότερη ἴσως ψυχικὴ δοκιμασία γιὰ τὴν ἑλληνικὴν στρατιὰ τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ μετώπου. Ὑπὸ αὐτὰς τὶς συνθήκας ὁ διοικητὴς τῆς στρατιᾶς Ἠπειροῦ ἀντιστρατήγος Ἰ. Πιτσικᾶς ἐκάλεσε τοὺς διοικητὰς τῶν τριῶν ὑπὸ αὐτὸν σωμάτων στρατοῦ σὲ σύσκεψιν. Κατὰ τὴν σύσκεψιν αὐτὴν συνετάγη ἡ κατωτέρω ἔκθεσις, ἡ ὁποία διεδιδάσθη στὸν ἀρχιστρατήγον Ἀλέξ. Παπάγον. «Ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικοῦ καὶ πειθαρχίας εἶναι κρισιμωτάτη. Ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα βαίνει στὸ χειρότερον. Οἱ σωματάρχες διαβλέπουν μετὰ πόνου ψυχῆς ὅτι δὲν θὰ προλάβουν νὰ ἔλθωμε σὲ τελικὴ τοποθεσία γιὰ ἄμυνα. Ὁ στρατὸς θὰ ἔχει διαλυθεῖ. Αἰτία τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὁ κάματος, ἡ κατάληψις ἐδαφῶν μας ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ὁ φόβος τῆς αἰχμαλωσίας ἀπὸ τοὺς ἰταλοὺς. Φρονοῦμε ὅτι εἶναι ἀδύνατος κάθε περαιτέρω ἀντίστασις. Ἐνδεχομένη διάλυσις τοῦ στρατοῦ θὰ δημιουργήσῃ ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας καὶ ληστρικὰς ὁρδὰς

μὲ ἀπερίγραπτη συμφορὰ γιὰ τὴν χώρα. Τὸ φάσμα τῆς διαλύσεως παρουσιάζεται ἐκδηλον γιὰ τὶς μονάδες οἱ ὁποῖες περιλαμβάνουν ὀπλίτες καταγομένους ἀπὸ τὰ καταληφθέντα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ἐδάφη». Ἡ ἀπάντηση τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως ἦταν ὅτι ἐπιβάλλετο ἡ πάση θυσία διατήρηση τῆς συνοχῆς γιὰ λίγες ἡμέρες καὶ ὅτι ἀποτελοῦσε ζήτημα τιμῆς νὰ μὴ ἐγκαταλειφθοῦν οἱ Βρεταννοὶ σύμμαχοι ἐφ' ὅσον ἐμάχοντο ἀκόμη ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι ἐντὸς δύο τριῶν ἡμερῶν θὰ εὐρίσκετο διέξοδος διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς ὑπὸ ἄλλης, ἡ ὁποία θὰ παρεῖχε στὸν ἀρχιστράτηγον ἐξουσιοδότηση ὅπως προσέλθει σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς γερμανοὺς.

Β'

Παρὰ τὴν ἀντίθεση τοῦ Ἰ. Πιτσιόκα οἱ τρεῖς σωματάρχες Γ. Τσολάκογλου, Γ. Μπάκος καὶ Δ. Δεμεσίτχας τὸ ἀπόγευμα 20 Ἀπριλίου 1941 (ἡμέρα τοῦ Πάσχα) ἦλθαν σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν γερμανὸ ὑποστράτηγο Ντήτριχ γιὰ τὴν ὑπογραφή τῆς ἀνακωχῆς. Ἡ ὑπογραφή τῆς συμβάσεως συνθηκολογήσεως ἐγένετο σὲ τρεῖς φάσεις διότι τὰ δύο πρῶτα πρωτόκολλα δὲν ἱκανοποιούσαν τὴν ἰταλικὴ πλευρὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ προσωπικὴ ἐπέμβαση τοῦ Μουσσολίνι στὸν Χίτλερ διαμορφώθηκε τὸ τελικὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο ὑπογράφηκε στὶς 23 Ἀπριλίου ἀπὸ τὸν Ἰταλὸ στρατηγὸ (διοικητὴ τῶν ἐν Ἀλβανία Ἰταλικῶν στρατευμάτων) Φερρέρο, τὸν στρατάρχη Γιόλντ τῆς ἀνωτάτης γερμανικῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως καὶ τὸν Ἑλληνα διοικητὴ τοῦ Τμήματος στρατιᾶς Ἡπείρου Μακεδονίας ἀντιστράτηγον Γ. Τσολάκογλου.

Ἀπὸ τὶς 23 Ἀπριλίου μέχρι τὸ τέλος τοῦ μηνὸς οἱ γερμανικὲς μεραρχίαι καταλαμβάνουν ὀλόκληρη τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ἐνῶ στὶς 27 τοῦ μηνὸς εἰσέρχονται

στὴν Ἀθήνα καὶ ἀνυψώνουν τὴν σημαία τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ στὴν Ἀκρόπολη. Μάχες ἐπιβραδύνσεως τῆς γερμανικῆς προελάσεως ἔδωσε τὸ βρεταννικὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα, τμήματα τοῦ ὁποίου ἐνισχύουν καὶ τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης, στὴν ὁποία ἔχουν καταφύγει ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' καὶ ἡ κυβέρνηση Ε. Τσουδεροῦ.

Ἀκολούθησε ἡ γνωστὴ κατάκτηση τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς γερμανοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς μὲ σοβαρὲς ἀπώλειες γι' αὐτούς, ὕστερα ἀπὸ ἡρωικὴ ἀντίσταση ἑλλήνων καὶ συμμάχων ὑπερασπιστῶν, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἔτσι ἡ κατοχὴ τοῦ ἡπειρωτικοῦ καὶ τοῦ νησιωτικοῦ μέρους τῆς χώρας τὴν 1 Ἰουνίου 1941.

Γ'

Κατόπιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ἄρχισε ἡ διανομὴ τῆς λείας. Οἱ γερμανοὶ εἶχαν ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν συμμάχων τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπέτρεψαν τὴν διόδον τοῦ στρατοῦ τῶν γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου στὶς 17 Ἀπριλίου δόθηκε τὸ πράσινο φῶς ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας φὸν Ρίμπεντρον ὅπως ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ καταλάβει τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη δυτικῶς τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως πρὸς Σβίλενγκραντ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνα, ἐνῶ κατὰ μῆκος τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων στὸν Ἐβρο θὰ παρενεβάλετο γερμανικὴ φρουρὰ πρὸς ἀποτροπὴν ὁποιασδήποτε βουλγαροτουρκικῆς διενέξεως. Ἔτσι οἱ Βούλγαροι μετὰ ἀπὸ παρέλευση εἰκοσαετίας καὶ πλέον ἐπανέρχονται στὴν κατοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἱκανοποιώντας τὴν φιλοδοξία τῶν γιὰ τὴν ἐξοδο τοὺς στὸ Αἰγαῖο. Ἐγινε σύντομα σαφὲς ὅτι ἡ Βουλγαρία ἀκολουθοῦσε πολιτικὴ προσαρτήσεως στὶς περιοχὲς αὐτές, διότι ὁ στρατὸς κατοχῆς ἄρχισε νὰ ὀργανώνει δικούς του

διοικητικούς μηχανισμούς. Παρά τις ελληνικές διαμαρτυρίες τὸ γερμανικὸ ὑπουργεῖο ἐξωτερικῶν ἐπληροφόρησε τὴν ἀνωτάτη διοίκηση τῶν γερμανικῶν ἐνόπλων δυνάμεων ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ υπάρξει ἀνταπόκριση στὶς βουλγαρικὲς ἐπιδιώξεις καὶ ἔτσι παγιώθηκε ἡ βουλγαρικὴ κατοχή.

Δ'

Ἐνα ἄλλο γραμματίο πρὸς ἐξόφληση ἀπὸ τὴν κατοχικὴ λεία τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὴν γερμανικὴ ἡγεσία ἦταν πρὸς τοὺς Ἴταλους συμμάχους των. Ἡ ἀσφάλεια στὸν ἐλληνικὸ χῶρο ἦταν ὑπόθεση τῶν Ἰταλῶν. Οἱ γερμανικὲς ὑπηρεσίες δὲν θὰ εἶχαν ἀνάμειξη σὲ θέματα διοικήσεως. Μέχρι τέλους Ἰουνίου 1941 τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἶχαν ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Θεσσαλία. Ἡ δυτικὴ Κρήτη παρέμενε ὑπὸ γερμανικὴ διοίκηση ὅπως καὶ τὰ σημαντικὰ ἀπὸ ἀποψη θαλάσσιας στρατηγικῆς νησιὰ Μήλος, Εὐβοία, Σκῦρος, Χίος, Λέσβος καὶ Λήμνος. Ὁ Πειραιᾶς καὶ μερικοὶ μικροὶ θύλακες κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀττικῆς καθὼς καὶ τὰ νησιὰ Αἴγινα καὶ Σαλαμίνα παρέμεναν ὑπὸ γερμανικὸν ἔλεγχο. Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία ὑπέιχθησαν σὲ γερμανικὴ διοίκηση. Ἡ ὑπόλοιπη Ἑλλάδα παρεδίετο ἀπὸ τοὺς γερμανοὺς στοὺς ἰταλοὺς συμμάχους των. Ἡ εἰδηση αὐτὴ προεκάλεσε ἀντιδράσεις ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ πλευρά, ἡ ὁποία ἐδήλωσε στὸν ἐν Ἑλλάδι πληρεξούσιον τοῦ Γ' Ράιχ Ἀλτενμπουργκ ὅτι: «Οἱ Ἕλληνες θὰ ἀνέχονταν τὰ πάντα ἀπὸ τοὺς γερμανοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν ἠττηθεῖ, μίᾳ ὁμως ἰταλικῇ κατοχῇ εἶναι γιὰ τὸν πληθυσμὸν ἀνυπόφορη καὶ θὰ προκαλοῦσε ταραχὲς στὴν χώρα». Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀλτενμπουργκ στὸν Γ. Τσολάκογλου ἦταν ὅτι: σὲ σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα ἡ γερμανοῖταλικὴ συμμαχία εἶχε προτεραιότητα.

Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ τὴν κατάληψη καὶ

τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς τὴν 1 Ἰουνίου 1941 ἄρχισε ἡ παράδοση τῶν ὑπολοίπων τμημάτων τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς γερμανοὺς στοὺς ἰταλοὺς καὶ ἔτσι μέχρι τὰ μέσα Ἰουνίου εἶχε ὁλοκληρωθεῖ αὐτὴ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς κατοχικῆς φρουρᾶς στὴν χώρα. Γιὰ τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου ἡ πρόθεση τῶν Ἰταλῶν ἦταν ἡ προσάρτηση αὐτῶν στὴν ἰταλικὴ ἐπικράτεια. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν τὸ κατοχικὸ καθεστῶς στὰ νησιὰ αὐτὰ ἦταν διάφορο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Γενικῶς ἡ στάση τῶν Ἰταλῶν ἐπισημῶν στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἦταν προκλητικὴ, παρὰ τὸ γεγονὸς τῆς ἠττας των στὸ ἐξάμηνο, ποῦ εἶχε προηγηθεῖ. Στὶς 9 Μαΐου 1941 ὁ ἰταλὸς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Τσιάνο σημειώνει στὸ ἡμερολόγιό του: «Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι καλὴ· οἱ στρατιῶτες κατανοοῦν ὅλο καὶ περισσότερο ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὑπετάχθη χάρις στὶς ἰταλικὲς προσπάθειες καὶ εἶναι υπερήφανοι γι' αὐτό». Σύμφωνα μὲ ὅλες τὶς ἐνδείξεις καὶ ὁ ἴδιος ὁ Τσιάνο ἦταν υπερήφανος!

Γιὰ λόγους ἱστορικῆς δικαιοσύνης θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Χίτλερ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ἐλλήνων στρατιωτικῶν αἰχμαλώτων πολέμου. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἦταν ἀνακουφιστικὴ ὄχι μόνον γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ τὶς οἰκογένειές τους ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὅλη ἐλληνικὴ οἰκονομία ἡ ὁποία ὑφίστατο καθίζηση λόγω τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν, διότι πολὺτιμα ἐργατικὰ χέρια ἐπανήρχοντο στὴν ἐνεργὸ δράσι.

Ε'

Μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης καὶ ὀλίγον πρὶν ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὴν παράδοσι τῆς κατοχικῆς ἐξουσίας σὲ Ἴταλους καὶ Βουλγάρους τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν ἐπιλέκτων γερμανικῶν δυνάμεων ἀπεχώρησαν ἐσπευσμένως προκειμένου νὰ ἐνταχθοῦν στὸ σύνολο τῶν 150 μεραρχιῶν τῆς

Βέρμαχτ οί όποίες έπρόκειτο νά λάβουν μέρος στην γιγαντιαία πολεμική επιχείρηση του σχεδίου Μπαρμπαρόσα, δηλαδή τής γερμανικής επιθέσεως κατά τής Σοβιετικής Ένώσεως, ή όποία έλαβε χώρα στις 22 Ιουνίου 1941.

Για τήν ήμερομηνία αυτήν έχει γίνει εύρύτετος λόγος τόσον τήν εποχή ή όποία ήταν έγγυς στά γεγονότα αυτά και από τους άρμοδιώτερους πρωταγωνιστές του μεγάλου πολέμου, όσον και μεταγενέστερα από τους ιστορικούς οί όποιοι καταπιάστηκαν με τήν υπόθεση αυτήν.

Συγκεκριμένα τό έρώτημα αυτό είναι: ή βαλκανική έκστρατεία του Χίτλερ με τήν έπωνυμία Μαρίτα τους μήνες Άπρίλιο και Μαΐο του έτους 1941 συνετέλεσε στην άναβολή για τήν έναρξη τής επιχειρήσεως Μπαρμπαρόσα, ναι ή όχι;

Ό Άντονυ Ήντεν ύπουργός των έξωτερικών τής Μεγάλης Βρεταννίας και ό όποιος είχε δραστηριοποιηθεί στην Έλλάδα και τήν Γιουγκοσλαβία τόν Μάρτιο του 1941 για τήν βρετανική έκστρατεία στα Βαλκάνια μερικούς μήνες άργότερα, όταν ή προέλαση τής Βέρμαχτ σταμάτησε μπροστά στην Μόσχα έξ αιτίας των βροχοπτώσεων και του ένσκήψαντος χειμώνα ύπεστήριξε στις 23.10.41 σέ λόγο του στο Μάντσεστερ τά ακόλουθα: «Η ήρωική αντίσταση των Έλλήνων άνέτρεψε τό χρονοδιάγραμμα του Χίτλερ και καθυστέρησε τήν προκαθορισμένη επίθεσή του κατά τής Ρωσίας τουλάχιστον για έξι κρίσιμες έβδομάδες. Πόσον θα άξιζαν τώρα για τόν Χίτλερ αυτές οί έξι έβδομάδες τής έκστρατείας! Και ό ύφυπουργός των έξωτερικών Ρίτσαρντ Λόου άναρωτιόταν μερικές ήμέρες άργότερα: τί θα έδινε εκείνη τήν στιγμή ό Χίτλερ ως άντάλλαγμα για νά άνακτήσει εκείνες τίς σαρανταδύ ήμέρες τής έκστρατείας κατά τής Έλλάδος.

Τό ίδιο ύπεστήριξε και ό άρχηγός του γερμανικού γενικού έπιτελείου στρατηγός

Χάλντερ λέγοντας ότι: «οί έξι έβδομάδες που έχασε ή Γερμανία στην Έλλάδα καθυστέρησαν τήν έκστρατεία κατά τής Ρωσίας κατά τήν άπόλυτα κρίσιμη αυτήν περίοδο και ένω έφθανε ό χειμώνας ή καθυστέρηση αυτή τελικά κατέστησε άδύνατη τήν κατάληψη τής Μόσχας με άποτέλεσμα νά χάσει ή Γερμανία τόν πόλεμο».

Ό στρατηγός Ουείδελ διοικητής των βρετανικών δυνάμεων στη Μέση Άνατολή ύπεστήριξε: «Η μοιραία καθυστέρηση αυτή έχει ύπολογισθεί σέ ένα διάστημα δύο έως έξι έβδομάδων. Έάν ή ιστορία ύποστηρίζει τήν τελευταία έκδοχή τότε θα μπορούσε νά ισχυρισθεί κανείς ότι ή βρετανική επέμβαση στην Έλλάδα έσωσε τήν Ρωσία και έτσι βοήθησε ουσιαδώς στην συμμαχική νίκη.

Έξ άλλου ό πρώτος ό όποιος από γερμανικής πλευράς διέτύπωσε παρόμοιους ισχυρισμούς ότι ή έκστρατεία στην Έλλάδα και τά Βαλκάνια έν γενεί είχε στοιχίσει έξι κρίσιμες έβδομάδες ήταν ό ίδιος ό Χίτλερ. Στίς 15.2.1945 ό Χίτλερ εύρισκόμενος στο καταφύγιό του στη Καγκελαρία στο Βερολίνο εξέφρασε τήν δυσανεκεία του για τό ότι ή ήλίθια ιταλική επίθεση κατά τής Έλλάδας, τόν είχε έμποδίσει νά αρχίσει τήν επίθεση του κατά τής Σοβιετικής Ένώσεως μερικές έβδομάδες ένωρίτερα. Δύο ήμέρες άργότερα επανέλαβε τίς κατηγορίες του, προσθέτοντας ότι ή χωρίς νόημα ιταλική επίθεση κατά τής Έλλάδας και ή επαίσχυντη ήττα των είχαν οδηγήσει τελικά σέ άλλαγή στρατοπέδου από τήν πλευρά τής Γιουγκοσλαβίας, γεγονός τό όποιο τόν είχε άναγκάσει νά επέμβη στρατιωτικά στα Βαλκάνια και νά φθείρει έτσι μερικές από τίς καλύτερες μεραρχίες του. "Αν ή Ίταλία δέν είχε λάβει μέρος στον πόλεμο θα μπορούσε ό Χίτλερ νά αρχίσει τήν έκστρατεία κατά τής Σοβιετικής Ένώσεως στις 15 Μαΐου 1941.

ΣΤ'

Μεταγενέστερα πολλοί ιστορικοί τῆς περιόδου αὐτῆς ἔχουν ἀμφισβητήσει τὸ γεγονός ὅτι ἡ καθυστέρηση αὐτῆ τῆς εἰσοδολῆς τῶν γερμανῶν στὴν Σοβιετικὴ Ἑνωσι (21.6.41) ὀφείλεται στὴν ἑλληνικὴ ἀντίσταση.

Ἐνας ἐξ αὐτῶν ὁ *Heinz Dichter* τελειώνει τὸ βιβλίο του: «Ἱταλογερμανικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας» μὲ τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ μόνον λυπηρὸ εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἀγκιστρωθεῖ σὲ αὐτὴν τὴν ἄποψη, ἂν καὶ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχουν κατ' ἀρχὴν καμμία ἀνάγκη αὐτῆς τῆς διακρίσεως. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπόψεως τῶν ἔξ ἑθνομάδων, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἕλληνες συνέπραξαν ἐντελῶς τυχαῖα, στὴν ἡττα τοῦ Χίτλερ κολακεύει βέβαια τὴν ἑλληνικὴ αὐτοπεποίθησι, ἀποσπᾷ ὅμως τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὰ πραγματικὰ κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς - ὅπως προηγουμένως καὶ ὁ φινλανδικὸς - σὲ μία ἐποχὴ ὅπου ὅλοι πίστευαν στὸ ἀήτητο τῶν δικτατόρων, ἀπέδειξε ὅτι ἦταν δυνατὴ ἡ ἐπιτυχὴς ἀντίστασις ἀκόμα καὶ ἀπὸ μία μικρὴ χώρα. Ἡ πανεθνικὴ ἀντίστασις κατὰ τῶν κατακτητῶν, πού ἐπακολούθησε ἐπιβεβαίωσε πάλι πόσο ἰσχυρὴ ἦταν ἡ θέλησι τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἐλευθερίαν».

Ζ'

Εἶναι γραμμένο στὴ στήλῃ τῶν «Ἐπικαίρων» τῶν Ἀκτίνων τοῦ ἔτους 1941 τὸ ἔξης σχόλιο σχετικὸ μὲ τὸ πνεῦμα θυσίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν περίοδο ἐκείνη:

«Σύσσωμον τὸ Ἔθνος, σὰν ἕνας ἄνθρωπος ἐξηγέρθη πρὸς ἀπόκρουσι τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς καὶ περιφρούρησι τῆς ἱερᾶς προγονικῆς του κληρονομίας. Ἡ ἐκδήλωσις αὐτῆ, ἐκδήλωσις ζωντανίας καὶ πνευματικῆς εὐεξίας, κατέπληξεν ὅλον τὸν κόσμον ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Ἐξεπλάγημεν καὶ ἡμεῖς, διότι ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας ἀπεκαλύφθη αἴφνης ἕνας ἑλληνικὸς λαὸς παλλόμενος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀγνήν ἰδεολογίαν, εἰς βαθμὸν πού πολλοὶ δὲν θὰ ἐπερίμεναν. Τὸ γεγονός αὐτὸ χαρμώσνον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ διὰ τὰ σωτήρια ἀποτελέσματά του ἔχει ἀκόμη καὶ μίαν ἄλλην εὐχάριστον ἄποψιν. Τὴν ἄποψιν τῆς ἐνθαρρύνσεως ὅλων ἐκείνων, ὅσοι ἠγωνίσθησαν καὶ ἐμόχθησαν διὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ λαοῦ μας. Διότι ἀποδεικνύεται, πράγματι, ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ προσπάθεια πού κατεβλήθη ἀπὸ τὴν Πολιτείαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς πνευματικοὺς ἐργάτας τοῦ τόπου, διὰ νὰ καλλιεργηθῇ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἀξίας, ἐνῶ ἴσως δὲν ἐφαίνετο ἀποφέρουσα πλουσίους καρπούς, ἐν τούτοις εἰς τὴν πραγματικότητά ἦτο ἐκτάκτως ἀποτελεσματικὴ. Ἡ δοκιμασίαν πού μᾶς ἐπεβλήθη αἰφνιδίως ἤρκεσε διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐπιφανείαν ὅλος ὁ θησαυρὸς ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀπεθησαυρίζετο εἰς τὴν καλλιεργούμενην ἑλληνικὴν ψυχὴν» (Ἀκτίνες - ἔτος 1941 σελ. 6 - 7).

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Όπως είναι γνωστό, ο βασιλιάς της Μακεδονίας Κάσσανδρος στα 315 π.Χ. συνοίκησε, δηλαδή ένωσε διοικητικά και χωροταξιακά, κάπου 25 μικρούς οικισμούς από τα παράλια και την ένδοχώρα του Θερμαϊκού κόλπου και έτσι ίδρυσε τη Θεσσαλονίκη. Οι πιο γνωστοί οικισμοί είχαν από τότε το όνομα Άπολλωνία και Θέρμαι. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εκείνου το αποτελούσαν Έλληνες Μακεδόνες κι ένα μικρό ποσοστό Έλλήνων από τη Νότια Ελλάδα. Ένδεχομένως υπήρχαν και λίγοι κάτοικοι ξένης καταγωγής.

Ο Κάσσανδρος τη νέα πόλη την ονόμασε Θεσσαλονίκη, της έδωσε δηλαδή τιμητικά το όνομα της συζύγου του, κόρης του Φιλίππου Β΄ και αδελφής του Μ. Αλεξάνδρου. Η νέα αυτή πόλη λόγω της προνομιακής θέσης της εξελίχθηκε γρήγορα σε οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο της περιοχής. Ο πληθυσμός της αυξήθηκε με την εγκατάσταση πολιτών από άλλες ελληνικές πόλεις και διαμορφώθηκε σε κοινωνία ανοιχτή για νέες ιδέες και επιρροές. Το χαρακτηριστικό τουτο γνώρισμα ήταν εκδηλοπροσαντός στο χώρο της θρησκείας. Έτσι κοντά στο ελληνικό πάνθεο, το δωδεκάθεο του Όλύμπου, λατρεύονταν και Αιγυπτιακές θεότητες, όπως η Ίσιδα και ο Σάραπις. Θρησκευτικός δηλαδή συγκρητισμός. Σημειώτεον ότι κατά την Ρωμαιοκρατία εγκαστάθηκε στην πόλη και ένας σημαντικός αριθμός Εβραίων. Με το γνωστό εμπορικό τους δαμόνιο απέκτησαν περιουσίες και, όπως έκαμαν παντού, οικοδόμησαν και το λατρευτικό κέντρο τους, μιά μεγάλη και πλούσια συναγωγή, όπου συναθροίζονταν τακτικά, κάθε Σάββατο.

Σ' ένα τέτοιο πολιτιστικό και ειδικότερα θρησκευτικό περιβάλλον ακούστηκε ξαφνικά το Ευαγγέλιο της σωτηρίας, ο Σταυρός και η Ανάσταση του Χριστού με τη συνακόλουθη ανάσταση των ανθρώπων.

Ήταν πιθανότατα άνοιξη του 50 μ.Χ. όταν ο Άπόστολος Παύλος, συνοδευόμενος από τον Σίλα και τον Τιμόθεο, άφησε τους Φιλίππους και βαδίζοντας πάνω στην περσίφημη Έγνατία οδό και παρακάμπτοντας την Άμφίπολη κατευθύνθηκε προς την Θεσσαλονίκη. Δρόμος με ώραία τοπία, δασωμένα βουνά, ποτάμια, λίμνες, αλλά μακρής και κοπιαστικός. Μετά από οδοιπορία έξι ίσως ήμερών έφτασαν στην ώραία νύμφη του Θερμαϊκού, την πρώτη άληθινά μεγάλη πόλη της Ευρώπης που έπισκεπτόταν ο Άπόστολος των Έθνών. Με κάποια άσφαλώς συστατική έπιστολή από τους Φιλίππους αναζήτησε τον Ιάσωνα που είχε ένα έργαστήριο ύφαντουργίας και κατέλυσε στο σπίτι του πιάνοντας από την έπομένη δουλειά και ο ίδιος. Είναι γνωστό ότι ο Άπόστολος Παύλος κατείχε την τέχνη του σκηνοποιού. Έτσι δέν επιβάρυνε κανέναν οικονομικά.

Επί τρία Σάββατα, όπως μās άφηγείται ο ευαγγελιστής Λουκάς, εκήρτυτε στην συναγωγή ότι «οὗτός έστιν ο Χριστός Ἰησοῦς ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν». Δέν ήταν λίγοι εκείνοι που πίστευσαν. Όσοόσο ο σκληρός πυρήνας των Ιουδαίων ξεσήκωσε την πόλη έναντίον του κραυγάζοντας ότι «οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισιν». Το γεγονός αυτό ανάγκασε τους πιστούς νά φυγαδεύσουν τον Παῦλο στη Βέροια. Όμως η Έκκλησία είχε κιόλας ριζώσει. Ο λόγος του Θεού είχε

καρποφορήσει στις καρδιές τῶν πιστῶν Θεσσαλονικέων ἐκατονταπλασίως. Ἴδου οἱ σχετικές μαρτυρίες: «Παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ ἐδέξασθε, οὐ λόγον ἀνθρώπων». Καί κάτι παραπάνω: «Τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ». Αὐτὴ στάθηκε ἡ Ἐκκλησία τῶν Θεσσαλονικέων πού τόσο ἀγάπησε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὴν ἐπαίνεσε ὅσο καμιά ἄλλη γιὰ τὴν ὑπομονή της, γιὰ τὴ σταθερότητα στὴν πίστη καὶ γιὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης. Ἀλήθεια, τί τιμὴ ἀλλὰ καὶ τί εὐθύνη γιὰ τοὺς σημερινούς Θεσσαλονικεῖς, ἂν ἀναλογιστοῦν ὅτι ἡ Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου ἀποτελεῖ τὸ ἀρχαιότερο κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης, γραμμένο τὸ 51 μ.Χ., οὐτὲ 20 χρόνια δηλαδή ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Κταπληκτικὴ ἀμεσότητα!

Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔστειλε ὕστερα ἀπὸ μερικὸν μήνες καὶ δευτέρη ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἀγαπημένους του Θεσσαλονικεῖς ἀπαντώντας σὲ διάφορα ἐρωτήματα πού τοῦ ἔθεσαν. Πάντως ὁ ἐσατολογικὸς χαρακτήρας τῶν δύο ἐπιστολῶν ἐκφράζει τὴν μεγάλη ἐλπίδα, τὴν ἀσφαλὴ προσδοκία τῶν πιστῶν προγόνων μας γιὰ τὴν ἐπουράνια βασιλεία καὶ μακαριότητα.

Ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονικῆς ἀπὸ τίς πρώτες μέρες τῆς ιδρύσεώς της γνώρισε σκληροὺς διωγμούς. Τὰ χρόνια περνοῦσαν καὶ ἡ κατάστασις αὐτὴ συνεχίζετο, διαιωνιζόταν. Δὲν μᾶς παραξενεύει λοιπὸν τὸ γεγονὸς ὅτι πρὸς τὸ τέλος τοῦ 3ου ἢ τίς ἀρχὲς τοῦ 4ου αἰῶνα μαρτυρεῖ ἐδῶ, στὴ γενέτειρά του, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ, ἕνας ἀπὸ τοὺς διαπρεπέστερους ἀγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ μεγαλομάρτυς καὶ μυροβλήτης ἅγιος Δημήτριος. Ἡ σύνδεσις τοῦ ἁγίου μὲ τὴν πόλιν τῆς καταγωγῆς του, ἀλλὰ καὶ ἡ δράσις καὶ ἡ ἄθλησίς του σ' αὐτήν, ἀποτελοῦν σπάνια ἱστορικὴ περίπτωσις. Γι' αὐτὸ ἐξαρχῆς θεωρήθηκε ὁ Ἅγιος πολιοῦχος τῆς

Θεσσαλονικῆς, πού ἀγωνιζόταν ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ποικιλῶνιμων ἐπιδρομῶν, Σλάβων, Ἀβάρων, Σαρακηνῶν, Νορμανδῶν, Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους ἔτρεπε κατὰ κανόνα σὲ φυγὴ. Γι' αὐτὸ στοὺς περισσότερους ἕμους πού κατὰ καιροὺς ἔχουν συντεθεῖ ἀποκαλεῖται φιλόπολις, σωσίπολις, φιλόπατρις, σωσίπατρις. Ἀκόμα καὶ σὲ σεισμούς, λοιμούς καὶ λιμούς ἢ διάφορες ἄλλες περιστάσεις ὁ Ἅγιος Δημήτριος στάθηκε ἀληθινὸς ὑπερασπιστὴς τῆς Θεσσαλονικῆς.

Στὸ μεταξὺ οἱ μακροὶ αἰῶνες κυλοῦσαν ἀσταμάτητα καὶ ἡ Θεσσαλονικὴ, ἐπὶ Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πιά, συνέχιζε τὴν ἐνδοξὴ πορεία της ὡς συμβασιλεύουσα. Φυσικὰ οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ ἐπιδρομὲς δὲν ἔλειπαν μὲ ἀποτέλεσμα δύο πικρότατες καταλήψεις. Οἱ σχετικὲς περιγραφὲς τοῦ Ἰωάννη Καμινιάτη γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 904 μὲ τοὺς Σαρακινούς καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Εὐσταθίου γιὰ τίς δεινὲς περιστάσεις τοῦ 1185 μὲ τοὺς Νορμανδοὺς εἶναι πολὺ εὐγλωττες. Ὡστόσο πόσες ἄλλες φορὲς ὁ ἀθλοφόρος Ἅγιος ἔσωσε τὴν πόλιν καὶ τὸν λαὸ της ἀπὸ τὰ χειρότερα. Ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει περισσότερες λεπτομέρειες.

Ἡ Θεσσαλονικὴ, τὸ μεγάλο αὐτὸ ἐκκλησιαστικὸ, ἔθνικὸ καὶ πολιτιστικὸ ἀστρὸ, ἀνέδειξε μὲς στοὺς αἰῶνες, ἔξοχους ἄνδρες πού ὑπηρέτησαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ Γράμματα. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξεχάσει τὴν ἀνιδιοτελεῖ ὑπερεθνικὴ προσφορὰ τῶν δύο ἀδελφῶν ἱεραποστόλων ἀπὸ τὴ Θεσσαλονικὴ, τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου, τῶν φωτιστῶν τῶν Σλάβων; Οἱ ἅγιοι ἐκείνοι ἄνδρες μαζί μὲ τοὺς μαθητὲς τους θεμελίωσαν πάνω σὲ γερὰ ἀγκωνάρια τὴν Ὁρθόδοξίαν καὶ παράλληλῃ τὸν πολιτισμὸ τῶν Σλάβων. Μὲ τὴν παρεμβολὴ καὶ τὴ συστηματικὴ ἐργασία τους -παρὰ τὰ μύρια ἐμπόδια πού συνάντησαν- οἱ σλαβικοὶ λαοὶ γνώρισαν τὸν Χριστὸ καὶ συγχρόνως ἀπέκτησαν φιλολογία -γραπτὰ κείμενα- χάρις στὸ ἀλφάβητο τῆς γλώσσας τους, πού τὸ ἐπινόησε ὁ Κύριλλος. Τέτοια ἔθνικὴ ἀνιδιοτέ-

λεια δεύτερη στὸν κόσμον δὲν ὑπάρχει.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ κατάγονταν ἀπὸ ἀρχοντική οἰκογένεια. Ὁ πατέρας τους Λέων εἶχε διατελέσει γιὰ πολλὰ χρόνια δρουγγάριος, δηλαδή διοικητής, τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ πάρουν ὕψιστα πολιτικά καὶ στρατιωτικά ἀξιώματα. Τὰ περιφρόνησαν καὶ ἐπέλεξαν τὸ ταπεινὸ σχῆμα τοῦ ιερομονάχου. Ἡ ἀρετὴ τους ὅμως καὶ ἡ σοφία τους ἦταν πολλὴ γνωστὸς στὴν Βασιλεύουσα. Γι' αὐτὸ, ὅταν τὸ 864 ὁ βασιλιάς τῆς Μοραβίας Ρατισλάβος ζήτησε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ' νὰ σταλοῦν στὴ χώρα του ιεραπόστολοι, ὁ Μέγας Φώτιος, πατριάρχης τότε Κωνσταντινουπόλεως, σ' αὐτοὺς ἀνέθεσε τὴν μεγάλη ἀποστολή. Κι ἐκεῖνοι ἀναδείχτηκαν ἄξιοι. Ἡ ἐξιτόρηση τῶν ἐπιμέρους γεγονότων θὰ μᾶς πῆγαινε μακριά.

Ἰσχυρὴ προσωπικότητα τῆς πόλης μας εἶναι καὶ ὁ μνημονευθεὶς ἤδη ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος ὁ Κατάφλωρος μὲ ὑψηλὴ παιδεία θεολογική, φιλοσοφική καὶ φιλολογική. Χαρακτηρίστηκε «μαῖστωρ τῶν ρητόρων». Ἐγραψε πολὺτιμα σχόλια ἐρημνευτικά στὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια, στὸν Πίνδαρο καὶ τὸν Ἀριστοφάνη. Συνέθεσε ἐγκωμιαστικούς λόγους στὸν ἅγιο Δημήτριον καὶ ἄλλους ἁγίους, ὁμιλίες γιὰ τὴ μοναστικὴ ζωὴ. Μᾶς σώζονται καὶ 75 ἐπιστολές του. Κείμενα πού ξεπερνοῦν τὴν ἐποχὴ τους. Κατὰ τὴν κατάληξη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς τὸ 1185 ἔδειξε θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν προστατεύοντας καὶ στηρίζοντας, ὅσο μπορούσε βέβαια τὸ ποίμνιό του. Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, μὲ εἰσήγηση τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ὁ Εὐστάθιος ἀνακηρύχθηκε ἅγιος ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Στὴν συνέχεια ὀφείλω νὰ ἀναφερθῶ στὸν ἅγιο Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶ, κορυφαῖο πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας, πού γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ σπούδασε καὶ ἐξειδικεύτηκε στὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία. Ὅταν, νεαρὸς ἀκόμα, ἔδωσε μιὰ διάλεξη, εἶπαν μὲ θαυμασμό οἱ ἀκροατές

του «Καὶ Ἀριστοτέλης αὐτός, εἴ γε περιῶν παρῆν, ἐπήνεσεν ἄν». Ὡστόσο πολὺ νωρὶς ὁ νεαρὸς φιλόσοφος ἀψηφώντας τὴ δόξα τοῦ κόσμου στράφηκε, πρὸς τὸν μοναχισμό καὶ ἐπιδόθηκε στὴ νοερὰ προσευχή. Ἐμόνασε κυρίως στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ καὶ ἄλλου.

Στὰ χρόνια ἐκεῖνα, δηλαδή στὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνα, ἐμφανίστηκε στὴ Βυζαντινὴ ἐπικράτεια ἕνας Ἑλληνας ἀπὸ τὴ νότια Ἰταλία, ὁ Βαρλαάμ ὁ Καλαβρός, μοναχὸς μὲ φιλοσοφικὴ κατάρτιση. Ἀφοῦ γιὰ ἕνα διάστημα δίδαξε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπέκτησε φήμη σοφοῦ ἀνδρός, ἦρθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη. Ὁ Βαρλαάμ, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν θύραθεν σοφία καὶ τὸν δυτικὸ σχολαστικισμό καὶ ὀρθολογισμό, ἄρχισε νὰ ἀσκεῖ σκληρὴ κριτικὴ κατὰ τῶν ἡσυχαστῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, οἱ ὁποῖοι ὑποστήριζαν ὅτι μὲ τὴ νοερὰ προσευχὴ κάποιοι χαρισματικοὶ γέροντες ἀξιώνονται νὰ βλέπουν τὸ ἄκτιστο Φῶς. Τότε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη νὰ ἀπαντήσῃ μὲ ἀκαταμάχητα θεολογικὰ ἐπιχειρήματα ἀλλὰ καὶ μὲ γλώσσα αὐστηρὰ φιλοσοφικὴ στὸν προπετὴ ἀρνητὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγόμενη ἡσυχαστικὴ ἔρις, πού κυριάρχησε στὸν πνευματικὸ βίον τῆς ἐποχῆς καὶ ἐπηρεάσε ἀκόμη καὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Τὸ θέμα αὐτὸ εἶχε πάρει τέτοιες διαστάσεις, ὥστε χρειάστηκε νὰ συγκληθῶν δύο σύνοδοι πού τελικὰ δικαίωσαν τὶς θέσεις τοῦ Παλαμᾶ. Τότε ξεκαθαρίστηκαν καὶ μερικὲς βασικὲς ἐννοιες τῆς ὀρθόδοξης πίστεως πού εἶχαν ἤδη διατυπωθεῖ ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειον, ἀλλὰ σχεδὸν εἶχαν ξεχαστεῖ.

Συγκεκριμένα κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὸν ἅγιο Γρηγόριον δύο πράγματα ὑπάρχουν: Ὁ ἄκτιστος Τριαδικὸς Θεὸς καὶ ἡ κτίσις. Ὁ Θεὸς εἶναι «ἀναρχος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀπερίγραπτος, ἀναλλοίωτος, ἄρα ἀπρόσιτος. Οἱ ἐνέργειές του ὅμως εἶναι προσιτὲς στὸν κτιστὸ ἄνθρωπον, πού, ὅταν τὶς δέχεται καὶ τὶς μεταλαμβάνει, γίνεται κι αὐτὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν. Ἡ ρευστότητα ἢ τροπικότητα, δηλαδή ἡ

μεταβλητότητα της ανθρώπινης φύσης που όφειλεται στην κτιστότητα, μᾶς διχάζει και μᾶς ἀπαξιώνει. Ἡ χάρις ὅμως και ὁ φωτισμός διὰ των μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας μᾶς ξαναδίνει τὴν ἐνότητα κι ἔτσι μπορούμε νὰ πορευτοῦμε τὸν δρόμο πρὸς τὴν τελειότητα, δηλαδὴ τὴν ἀγιότητα.

Ὁ Γρηγόριος ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης τὸ 1347. Ἀνώμαλες ὅμως πολιτικὲς περιστάσεις τὸν ἐμπόδισαν νὰ ἀναλάβει τὰ καθήκοντά του ἀμέσως. Τελικὰ ἐνθρονίστηκε μὲ τὴν εἴσοδο στὴν πόλη τοῦ Ἰωάννη Καντακουζινοῦ. Ἐντούτοις οἱ περιπέτειες δὲν εἶχαν τέλος. Ἐφτασε ἀκόμα νὰ αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ μιὰ πενταετία. Ἐπανῆλθε ἐπιτέλους στὸν θρόνο του τὸ 1355 και ἄσκησε ἐν εἰρήνῃ τὰ ποιμαντικά του καθήκοντα ὡς τὸν θάνατό του τὸ 1359. Τὸ 1368, ὕστερα ἀπὸ ἐννιά μόνο χρόνια, ἀνακηρύχτηκε ἅγιος.

Παρενθετικά μνημονεύω και δύο ἄλλους διακεκριμένους Θεσσαλονικεῖς τῆς ἴδιας περιόδου. Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀρμενόπουλος, ἐξέχων νομομαθῆς, συνέγραψε τὴν «Ἐξάβιβλον» -μιὰ συστηματικὴ κωδικοποίηση τοῦ ρωμαϊκοῦ και ποινικοῦ δικαίου- χρήσιμη ἀκόμα και στίς μέρες μας. Ὁ Νικόλαος Καδάσιλας, μαθητῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, ἀποθανάτισε τὸ ὄνομά του μὲ τὰ ἔργα «Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς» και τὴν ἐρμηνεία του τῆς θείας λειτουργίας.

Ἄλλὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι ρευστά. «Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι ὄχι σπάνια μιὰ περίοδος ἀκμῆς ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἄλλη περίοδο παρακμῆς και πτώσης. Ἔτσι φτάνουμε στὴν ἀποφράδα ἡμέρα τῆς 29ης Μαρτίου 1430, ὁπότε οἱ Ὀθωμανοὶ καταλαμβάνουν τὴν Θεσσαλονίκη. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ θρήνος τοῦ λαοῦ μας, πού ἐκλαψε ἀπὸ κοινού τὴν ἄλωση τῆς Βασιλεύουσας και τῆς Συμβασιλεύουσας:

*Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν τὴν, πῆραν
τὴ Σαλονίκη.*

Ἡ τουρκικὴ καταδυνάστευση στὴν Θεσσαλονίκη κράτησε 482 χρόνια, 6 μῆνες και

27 μέρες. Εἶναι λάθος τουλάχιστον στὴ Μακεδονία νὰ γίνεται λόγος γιὰ δουλεία τεσσάρων αἰώνων. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὴ Νότια Ἑλλάδα. Τὰ Μακεδονικὰ χῶματα ἐμείναν σκλαβωμένα πέντε ὀλόκληρους αἰῶνες. Μέσα στὴ μακρὰ αὐτὴ δουλεία ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Θεσσαλονίκης, παρὰ τὴν φοβερὴ αἰμορραγία πού εἶχε ὑποστεῖ, παρὰ τοὺς κατὰ κύματα ἐποικισμοὺς Μουσουλμάνων και Ἑβραίων, κατόρθωσε μὲ τὸν δυναμισμό τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας και τῆς ἀναπαλλοτριωτῆς ἱστορικῆς παράδοσής του νὰ σταθεῖ ὡς ὁ κύριος πυρήνας πού διαμόρφωνε τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα τῆς πόλης.

Στὰ τέλη τοῦ 19ου και τὶς ἀρχὲς τοῦ 20ου αἰῶνα εἶναι ἐγκατεστημένοι στὴ Θεσσαλονίκη κάπου 7.000 ὀρθόδοξοι Σλάβοι-1.000 περίπου Σέρβοι και 6.000, ἴσως και περισσότεροὶ Βούλγαροι-. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἄρχισαν ν' ἀναπτύσσουν μιὰ, καθοδηγούμενη βέβαια, ζωηρὴ ἐθνικιστικὴ δραστηριότητα, πού ὀπωδῆποτε ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπισθεῖ. Πραγματικὰ ἡ συσπείρωση τῶν Ἑλλήνων γύρω ἀπὸ τὸ κοινοτικὸ συμβούλιό τους και τὸν μητροπολίτη τους ἀποτέλεσε μιὰ σταθερὴ βάση ὀργάνωσης και καθοδήγησης, ὡστε νὰ μποροῦν νὰ ἀπορροφῶνται οἱ ὅποιοι ἀνθελληνικοὶ κραδασμοί. Ἡ σύνδεση τῶν Θεσσαλονικέων μὲ τὸ ἐλεύθερο τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἰδίως μετὰ τὴν ἐπέκταση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὡς τὴ Θεσσαλία (1881) ὄλο και περισσότερο συσφίγγονταν. Ἰδρύνονταν σωματεῖα μὲ πολιτιστικούς ἢ φιλανθρωπικούς φαινομενικὰ σκοπούς, πού ὁ κύριος στόχος τους ἦταν πολιτικὸς και ἀπέβλεπε στὴν ἐθνικὴ ἐνότητα. Στὸ σημεῖο τοῦτο καθοδηγητικὸ ρόλο ἔπαιξε προπαντὸς ὁ Ἴων Δραγούμης. Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, χρονικὰ βρισκόμαστε πιά στὰ χρόνια τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα.

Ὁ μακεδονικὸς ἀγῶνας ἐξελίχτηκε σὲ δύο φάσεις. Ἡ πρώτη, μᾶλλον εἰρηνικὴ, ἂν και δὲν ἔλειπαν κάποια βίαια ἐπεισόδια, ἄρχισε τὸ 1870, ὅταν οἱ Τούρκοι ἐξουσια-

στές αναγνώρισαν τη βουλγαρική Έξαρχία εις βάρος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Κύριος στόχος των Βουλγάρων κατά τη φάση αυτή στάθηκε η κατάκτηση της ψυχής των Μακεδόνων είτε με προσηλυτισμό και πειθώ, είτε με έκφοβισμό, είτε με παροχή οικονομικών ανταλλαγμάτων. Κυρίως στο ύπαιθρο. Ή προσπάθειά τους απέβλεπε να αποκοπούν οι πληθυσμοί από το Πατριαρχείο και να ενταχθούν στην Έξαρχία. Η δεύτερη φάση ήταν καθαρά πολεμική και κράτησε από το 1904 ως το 1908 τυπικά, ουσιαστικά όμως ως το 1912. Έπρόκειτο για ένα έλληνοβουλγαρικό αγώνα ιδιαίτερα σκληρό, που είχε την ιδιότητα να διεξάγεται σε εδάφη που νομικά ανήκαν ακόμα στην όθωμανική αυτοκρατορία. Όπως έγραψε ο Γεώργιος Μόδης, ήταν «καβγάς για το δέρμα αρκούδας που είχε ακόμη πολλά δόντια και νύχια», γι αυτό και πήρε τη μορφή διμέτρου αγώνα: κατά του Βούλγαρου διεκδικητή και του Τούρκου κατακτητή.

Το ελληνικό επιτελικό κέντρο αυτού του αγώνα έδρευε στη Θεσσαλονίκη, όπου ως πρόξενος της Ελλάδος υπηρετούσε από τον Μάιο του 1904 ο εξαιρετος διπλωμάτης Λάμπρος Κορομηλάς. Προσεκτικά και συστηματικά, με απόλυτη μυστικότητα με ευστροφία και προσαρμοστικότητα, συντόνιζε τις ενέργειες και δραστηριότητες των αγωνιστών στους διάφορους τομείς μέσα από τα γραφεία του ελληνικού προξενείου, πιστός στη γραμμή που είχε χαράξει ο Ίων Δραγούμης, διπλωμάτης και αυτός, μακεδονικής καταγωγής. Η διακήρυξή του είναι γνωστή: «Αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε». Από τους πρώτους, ως γνωστόν, που ενστερνίστηκαν τις ιδέες του Δραγούμη ήταν ο γαμπρός του Παύλος Μελάς, ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού. Έφτασε στη Μακεδονία με το ψευδώνυμο Μίκης Ζέζας αποφασισμένος για έναν αγώνα μέχρις εσχάτων. Δυστυχώς το εύγενικό εκείνο παλικάρι, ύστερα από βουλγαρική προδοσία, έπεσε γρή-

γορα, στις 13 Οκτωβρίου 1904, από βόλι τουρκικό στο χωριό της Δυτικής Μακεδονίας Στάτιστα. Κι αν δεν τον έκλαψε ο λαός! Τότε διέλαμψε η διορατικότητα και το θένος μιας άλλης δυνατής πατριωτικής μορφής, του μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανού Καραβαγγέλη.

Ανυπολόγιστη στάθηκε μέσα στην πόλη και στα περίξ της Θεσσαλονίκης η προσφορά του Αθανάσιου Σουλιάτη. Ανθυπολοχαγός κι αυτός του ελληνικού στρατού, αφού εξασφάλισε την απαραίτητη υπηρεσιακή άδεια, συνεννοήθηκε με τον Λάμπρο Κορομηλά κι έφτασε τον Μάρτη του 1906 στη Θεσσαλονίκη με πλαστό διαβατήριο υπό τα στοιχεία Αθανάσιος Νικολαΐδης, έμπορος. Είχε κατορθώσει να βγάλει πιστοποιητικό από το Γερμανικό Προξενείο ότι είναι αντιπρόσωπος των ραπτομηχανών *Nothmann*. Από την πρώτη κιόλας μέρα ανέπτυξε μια καταπληκτική δράση ιδρύοντας την μυστική «Όργάνωσι Θεσσαλονίκης». Δεν θ' αναφερθώ σε λεπτομέρειες. Το βέβαιο είναι ότι η άορατη εκείνη οργάνωση έγινε ο φόβος και ο τρόμος των Βουλγάρων, που τους εξανάγκασε να περιορίσουν τις ενέργειές τους στο ελάχιστο.

Πάντως τον μακεδονικό αγώνα, που ενισχύθηκε ασφαλώς από το σύνολο του ελληνισμού, τον διεξήγαγαν βασικά με άπροσμέτρητες θυσίες οι ντόπιοι ελληνικοί πληθυσμοί, γιατροί, δάσκαλοι και δασκάλες, φαρμακοποιοί, ιερείς, αλλά και πολλοί, πάρα πολλοί, απλοί άνθρωποι, αληθινοί πατριώτες: αγρότες, τεχνίτες, αγωγιάτες, ταβερνιάρηδες, μικροεπαγγελματίες. Με την αυτοθυσία και τους κόπους όλων ο αγώνας οδήγηθηκε σε αίσιο τέλος, που προμήνουσε την έπερχόμενη σε λίγα χρόνια εθνική άπελευθέρωση.

Η ανάρρηση του Έλευθερίου Βενιζέλου στην έξουσία δημιούργησε τις προϋποθέσεις για άπελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και συνακόλουθα της Μακεδονίας. Ο νέος πολιτικός ηγέτης με τη διορατικότητα και την τόλμη που τον χαρακτήριζε κατόρθωσε να

βγάλει την Ελλάδα από τον απομονωτισμό και να την εντάξει στον πολεμικό συνασπισμό των βαλκανικών χωρών. Έτσι κατέστη δυνατή η πραγμάτωση των προαιώνιων έθνικων πόθων.

Ο πρώτος βαλκανικός πόλεμος των σιμαίων βαλκανικών χωρών κατά των Τούρκων άρχισε την 4η Οκτωβρίου 1912. Ο ελληνικός στρατός εξόρμησε προς το Σαραντάπορο, μολονότι γνωρίζε ότι η θέση αυτή θεωρούνταν απόρρητη ακόμη και από τους Γερμανούς που την είχαν οχυρώσει. Και όμως στις 9 Οκτωβρίου οι Έλληνες είχαν κιάλας συντρίψει τους Τούρκους. Η θεαματική αυτή νίκη άφησε κατάπληκτους τους Ευρωπαίους. Ο ελληνικός στρατός με ήγέτη τον διάδοχο του θρόνου Κωνσταντίνο κατευθυνόταν ήδη προς το Μοναστήρι με δεύτερο βέβαια στόχο την κάθοδό του στη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο ο Αθανάσιος Σουλιάτης - Νικολαΐδης - τον γνωρίσαμε στον μακεδονικό αγώνα- που ύπηρετούσε ως σύνδεσμος των ελληνικών και βουλγαρικών δυνάμεων, ένημέρωσε μυστικά την κυβέρνηση, ότι μια βουλγαρική μεραρχία υπό τον στρατηγό Θεοδωρώφ κατευθυνόταν δρομαίως προς την Θεσσαλονίκη. Τότε ο Βενιζέλος διέταξε τον Κωνσταντίνο ν' αλλάξει κατεύθυνση και νά στραφεί άπροφασίστως προς την Θεσσαλονίκη. Πραγματικά στις 19 Οκτωβρίου οι ένοπλες δυνάμεις έπεσαν ακάθεκτες κατά του κύριου όγκου του τουρκικού στρατού που είχε ως γραμμή άμυνας τη δεξιά όχθη του Άξιού ποταμού έξω από τα Γιαννιτσά. Η μάχη κράτησε ως το απόγευμα της άλλης μέρας και η νίκη έστεψε τα όπλα των Έλλήνων. Έπειδή όμως οι Τούρκοι ύποχωρώντας κατέστρεψαν τις γέφυρες, η προέλαση του ελληνικού στρατού καθυστέρησε λίγο. Εντούτοις τα χαράματα της 26ης Οκτωβρίου οι δυνάμεις μας βρίσκονταν έξι χιλιόμετρα έξω από την πόλη, έτοιμες, νά εισβάλουν σ' αυτήν. Τότε ο Τούρκος άρχιστράτηγος Χασάν Ταχσίν πασάς άναγκάστηκε νά παραδώσει έπίσημα τη Θεσσαλονίκη στους Έλ-

ληνες. Το απόγευμα της ίδιας μέρας, έορτή του πολιούχου Άγίου Δημητρίου, τμήματα του ελληνικού στρατού μπήκαν θριαμβευτικά στην πόλη και παρέλασαν στους κεντρικούς της δρόμους υπό τις ίαχές του ελληνικού πληθυσμού που είχε στολίσει με τη γαλανόλευκη τα σπίτια του. Η πεποίθηση ότι ο Άγιος Δημήτριος είχε κάμει πάλι το θαύμα του ήταν καθολική στους όρθόδοξους Έλληνες. Σημειωτέον ότι η πληθυσμιακή σύνθεση των κατοίκων της Θεσσαλονίκης ήταν 40.000 Έλληνες, 46.000 Τούρκοι, 60.000 Έβραίοι και 6.000 Βούλγαροι. Παρά ταύτα η ελληνική φυσιογνωμία της πόλης παρέμενε αναλλοίωτη.

Η έλεύθερη Θεσσαλονίκη, μ' όλο που μεσολάβησε η τρομακτική πυρκαϊά του 1917, αναπτύχθηκε γοργά σ' όλους τους τομείς. Καθοριστικός χερσαίος συγκοινωνιακός κόμβος, ασφαλέςτατο εύρύχωρο λιμάνι για εισαγωγές, εύφορότατος κάμπος με άφθονα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, θαλάσσιος κόλπος με πλούσια άλιεία, αξιόλογο βιομηχανικό δυναμικό, όλα αυτά κατάστησαν τη Θεσσαλονίκη όχι μόνο οικονομικό κέντρο της Βόρειας Ελλάδας και της βαλκανικής ένδοχώρας, αλλά και μια από τις πιο έλκυστικές ώραιες πόλεις της Μεσογείου. Η πλεονεκτική γεωγραφική θέση της καθώς και το ένδοξο από κάθε άποψη παρελθόν της ύπηρεξαν δυό πυλώνες, όπου στηρίχτηκαν η πρόοδος, η συνεχής εξέλιξη και η άκμή της, παρά την παρεμβολή της μεγάλης πυρκαϊάς του 1917, έπαναλαμβάνω.

Κρίσιμος σταθμός στη ζωή της πόλης στάθηκαν τα δύστυχα χρόνια 1922 ως 1924 με το τεράστιο, το σαρωτικό κύμα των προσφύγων από τη Μικρασία, τον Πόντο, τη Θράκη, την Ανατολική Ρωμυλία. Η Θεσσαλονίκη έπαιξε τον ρόλο της μεγάλης προσφυγομάνας. Οι πολίτες της ως προς το ελληνικό στοιχείο διπλασιάστηκαν αποκτώντας φυλετική όμοιογένεια. Οι πρόσφυγες, παρά τον ξεκληρισμό και τον ξεριζωμό που υπέστησαν, έφεραν στη μητέρα πατρίδα

τεχνογνωσία και δυναμισμό άγνωστο ώς τότε. Πιό σημαντικό ύπῆρξε τὸ γεγονός ὅτι ἦταν φορεῖς ἐνὸς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ μὲ διακριτὲς ἀνατολίτικες ἀποχρώσεις. Οἱ κυνηγημένοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἔφεραν ἀκόμη τὴν πατροπαράδοτη εὐλάβειά τους καὶ ἓνα ἰσχυρὸ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα ποὺ φούσκωσε σὰ ζύμη κι ἔπλασε τὴ νέα κοινωνία. Ἡ πολυπολιτιστικὴ λοιπὸν Θεσσαλονικὴ ἀπέκτησε ἔκτοτε σαφὴ ἐθνικὴ συνοχὴ καὶ ξαναβρῆκε τὴ βυζαντινὴ εἰδοποιὸ διαφορὰ τῆς ἀπὸ ἄλλα ἑλληνικὰ πολιτιστικὰ κέντρα ἐπηρεαζόμενῃ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι θρίσκειται κοντὰ καὶ στὸ Ἅγιον Ὅρος. Τὰ λαμπρὰ μνημεῖα τῆς, βασικά οἱ βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς, γέμισαν ἀπὸ ἓνα ποικίλο, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ ἀδιαμφισβήτητῃ ἑλληνικὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ. Προσέξτε, παρακαλῶ, τρεῖς χαρακτηριστικὲς παραλλαγὲς ὁμιλίας. Ἡ προσφυγοπούλα ἀπὸ τὸν Πόντο τραγουδᾷ: «Τὸν Ἅι - Δημήτρην προσκυνῶ ἀπὸ τὸ Σαλονίκη», ὁ Καλπιδόκης ἔμπορος κάνει λόγο γιὰ «Σελανικ χαβασὶ» (γιὰ τὸ κλίμα τῆς Θεσσαλονίκης) ἢ γιὰ τὸ «Σελανικ τσαρσί καὶ τὸ Μπεζεστένι» (γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὴ γνωστὴ στοὰ Μπεζεστένι), ποὺ ὁ ἴδιος μὲ τὸ ἐμπορικὸ του δαιμόνιο τῆς ἔχει δώσει νέα πνοή, καὶ ὁ Δυτικομακεδόνας νοσταλγεῖ καὶ στιχοιγεῖ: «Ἄς χαμηλῶναν τὰ βουνά, νὰ δῶ τὴ Σαλονίκη».

Ἡ ἀγαπημένη Θεσσαλονίκη, ἡ ἄλλοτε συμβασιλεύουσα καὶ τώρα συμπρωτεύουσα, ἀποτελεῖ πιά ἓνα αὐτοδύναμο κέντρο οικονομικὸ καὶ πολιτιστικὸ μὲ παράδοση δικῆς καὶ δικούς τῆς πνευματικούς δημιουργοὺς.

Θὰ προσθέσω δυὸ λόγια ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸν πολιτιστικὸ χῶρο. Στὴν παιδεία ἔχουμε τὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, τὸ μεγαλύτερο ἐπιστημονικὸ ἴδρυμα τῆς χώρας μὲ πληθῶρα ἀνεξάρτητων σχολῶν, τὸ Πανεπιστήμιο «Μακεδονία» μὲ χαρακτηριστικὰ κυρίως οικονομικὸ, τὸ Τ.Ε.Ι., τεχνολογικὸ ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα, μὲ πολλοὺς τομεῖς διδασκαλίας καὶ ἔρευνας, καὶ τὸ ὁσονοῦπω δημιουργούμενο Διεθνὲς Πανεπιστήμιο. Στὸν τομέα τῆς τέχνης ἔχουμε ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο, βυζαντινὸ μουσεῖο, λαογραφικὸ μουσεῖο, μουσεῖο μοντέρνας τέχνης, δημοτικὴ βιβλιοθήκη καὶ πινακοθήκη, Μέγαρο μουσικῆς, ὠδεῖα. Μορφωτικὰ κέντρα ἀποτελοῦν οἱ ἐγκατεσπαρμένες στὴν πόλη βιβλιοθήκες, τὸ Βαφοπούλειο Ἰδρυμα, τὸ Κέντρο ἱστορίας τοῦ Δήμου, οἱ ὠραῖες αἴθουσες συνεδριάσεων, διαλέξεων, θεατρικῶν παραστάσεων, τὸ μουσεῖο τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγλωνα, τὸ πολεμικὸ μουσεῖο, τὸ Ταλλόγλειο ἴδρυμα τεχνῶν. Σοβαρότατο ἐπιστημονικὸ καὶ ἔθνικὸ ἔργο ἐπιτελεῖ ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τὸ Ι.Μ.Χ.Α. (ἴδρυμα μελετῶν χειρσνήσου τοῦ Αἵμου), τὰ λογοτεχνικὰ σωματεῖα, τὰ κλαδικὰ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα -τὶ νὰ πρωτοαναφέρει κανεὶς. Ἕνας κόσμος-στὴν κυριολεξία τῆς λέξης- ποὺ ἐπιστέφεται ἀπὸ τὶς τρεῖς ἱερὲς Μητροπόλεις καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἐνοριῶν. Πρέπει, ἀσφαλῶς ἀγωνιζόμενοι, νὰ εἴμαστε αἰσιόδοξοι γιὰ τὸ μέλλον.

Ι. Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Πρ. Γεν. Ἐπιθεωρητῆς Μ. Ε.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ

*Γιγάντια, μαύρα νέφη
σκέπασαν τὸν ἥλιο
κι' ἡ γελαστή πατρίδα πῆρεν
ὄψη σκυθρωπή.*

Στέφανος Μπολέτης

Τὸ Ἔπος τοῦ Σαράντα ἦταν ἀπὸ τὰ ἠρωϊκότερα τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Τ' ὁμολόγησαν ἐχθροὶ καὶ φίλοι. Ἀπὸ τὶς πρώτες μέρες τοῦ πολέμου ἡ Δόξα ἐρχόταν στὴν ἐλληνικὴ Σημαία.

Ἡ ὁμολογία τοῦ Βισκόντι Πράσκα, ὅπως τὴ βρίσκουμε στο βιβλίο του «Ἐγὼ ἐπετέθην κατὰ τῆς Ἑλλάδος», εἶναι ἀποκαλυπτική: «... τὰ ἄρματα μάχης τῆς Μεραρχίας «Κενταύρων» ὁρμοῦν τὸ ἀπόγευμα τῆς 3ης Νοεμβρίου πρὸς τὰ ἐμπρός, μὲ τὴν ταχύτητα πού τοὺς ἐπιτρέπει ἡ κατάσταση τῶν δρόμων καὶ ἡ ἐχθρική ἀντίδραση. (...) Μερικὰ ἄρματα μάχης πλήττονται ἀμέσως καὶ σταματοῦν τὸν δρόμο των καθιστάμενα ἀχρηστοῦ. Τὰ ἐπόμενα ἄρματα ἀναγκάζονται νὰ σταματήσουν καὶ αὐτὰ καὶ οἱ ἄνδρες των ρίπτουν τὰ ἀχρηστευθέντα ἄρματα πρὸς τὰ δεξιὰ διὰ νὰ ἀνοίξουν πάλιν τὸν δρόμον (...). Ἐτούτοις οἱ φάλαγγές μας προχωροῦν. Τὰ ἄρματα μάχης προχωροῦν εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὰ Ἰωάννινα(....)».

Κι ὁ Πράσκα συνεχίζει μιλῶντας γιὰ τὸ σταμάτημα τῆς ἰταλικῆς προέλασης: «Δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ συνεχισθῇ ἡ προέλασις. Ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ ἄνδρες κατέρχονται ἀπὸ τὰ μηχανήματα διὰ νὰ ἀμυνθοῦν μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι...».

Εὐγλωττὴ εἶναι καὶ ἡ μαρτυρία Ἰταλοῦ πολεμιστῆ, τοῦ *Giuseppe Mariani* καὶ ἡ ὁμολογία του ὅτι ὁ ἰταλικὸς λαός, κυρίως οἱ ἀγρότες, δὲν ἤθελε αὐτὸν τὸν πόλεμο: «Περπατούσαμε συνεχῶς... ἀπέναντι ἀπὸ τὴ διάσημη Γραμμὴ Μεταξά. Βρεθήκαμε ἐκεῖ μέσα σὲ λακκούβες νερό καὶ αἶμα τῶν συναδέλ-

φων μας, πού εἶχαν τραυματιστεῖ ἀπὸ τὴ φωτιά τῶν κανονιῶν, κρυμμένοι μέσα στὴ σπηλιά.

» Ἐκεῖ καταλάβαμε τὶ πρᾶγμα ἦταν ὁ πόλεμος. Ὁ βρώμικος αὐτὸς πόλεμος πού ἐμεῖς οἱ στρατιῶτες δὲν τὸν θέλαμε καθόλου καὶ προπαντὸς οἱ γεωργοὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας. Τὶ πρᾶγμα ἦταν ὁ Φασισμὸς καὶ ὅλες οἱ καταπιέσεις πού εἶχαν κάνει στὴν Ἰταλία πρῶτα καὶ ἔπειτα στὴν Ἑλλάδα...».

Ἡ ὁμοψυχία τῶν Ἑλλήνων νίκησε τὶς ὅποιες πικρίες εἶχε φέρει τὸ καθεστῶς. Ἡ πίστη στὸ Θεό, καὶ εἰδικότερα στὴ Μεγαλόχαρη, βαθιὰ ριζωμένη ἀπὸ αἰῶνες στὸν Ἕλληνα, εἶναι ἡ ὀδηγητρία στὶς πράξεις του.

Ὁ ποιητὴς τῆς Ραφωδίας 1940 - 1946, ὁ Στέφανος Μπολέτης, ὁ μόνος ἴσως πού ἔχει περιγράψει τόσο ἐμφωτα τὸ Μεγάλο Ἔπος, γράφει: «Μ' ἀσπίδα πίστεως / κι' ὀδηγούς / ἀγγέλους - μὲ ὄψιν ἀστραπῆς / καὶ λευκοφόρους - στρατηγούς: / Τῆς Ὑπερμάχου τ' ὄραμι' ἀκολουθοῦμε / ὀρθοί, / ἐνάντια στῶν μυριῶν τὰ τόξα: / κι' ἡ Μεγαλόχαρη / μᾶς ὀδηγεῖ / ἀπὸ τὴν μιά, στὴν ἄλλη νίκη' / ἀπὸ τὴ μιά στὴν ἄλλη δόξα».

Τὸ ἐλληνικὸ φιλότιμο, ἡ ἐμφυτὴ θρησκευτικὴ ἀγάπη καὶ ἡ ἐμφυτὴ ἀγάπη στὴν πατρίδα εἶχαν πληγωθεῖ ἀπὸ τὸν ἀναδροτορπλισμὸ τοῦ ἱστορικοῦ εὐδρομοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου «Ἑλλη», ἀνήμερα τῆς Παναγιᾶς, στὶς 15 Αὐγούστου 1940, μέσα στὸ λιμάνι τῆς Τήνου, ὅπου εἶχε καταπλεύσει ν' ἀποδοθεῖ τιμὲς στὴ Μεγαλόχαρη.

«Ποιὸς ἔκαμε τὸ ἐγγλημα; Ποιὸς πέταξε ἀπὸ μακριὰ τὸ σιλέτο;», ἀναρωτιέται ὁ

Ἄγγελος Τερζάκης στο βιβλίο του «Ἑλληνική Ἐποποιΐα 1940 - 1941». Ἡ ἔρευνα ἔφερε στο φῶς «τὸ τσακισμένο ἐπισκεπτήριο τοῦ δολοφόνου: Κομμάτια ἀπὸ τὶς τορπίλλες, μὲ πάνω ἀριθμὸ μητροῦς καὶ στοιχεῖα ἰταλικά».

Ὁ Ἴταλὸς πρεσβευτὴς στὴν Ἀθήνα Γράτσι γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του: «Τὸ ἔγκλημα τῆς Τήνου εἶχε γι' ἀποτέλεσμα, γιὰ νὰ μὴν πῶ πῶς ἔκαμε τὸ θαῦμα, νὰ δημιουργηθεῖ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα μιὰ ἀπόλυτη ἐνόητα ψυχῶν. Μοναρχικοὶ καὶ βενιζελικοὶ, ὀπαδοὶ καὶ ἀντίπαλοι τῆς 4ης Αὐγούστου πείστηκαν πῶς ἓνα μόνον ἀδυσώπητο ἔχθρὸ εἶχαν ἢ Ἑλλάδα: τὴν Ἰταλία. Καὶ πῶς ἂν δὲν γινόταν ν' ἀποφευχθεῖ μιὰ σύγκρουση μετ' Ἰταλία, θὰ ἦταν προτιμότερο ν' ἀντιμετωπιθεῖ ὁ ἔχθρὸς, μὲ ἀνδριόμο, παρὰ νὰ ὑποχωρήσει τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, μπροστὰ σ' ἓναν ἔχθρὸ ποὺ δὲν δίσταζε νὰ μεταχειρίζεται τέτοια μέσα». Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Δόξα ἐτοίμαζε τὸ στεφάνι τῆς γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Γ. Βερίτης, ὁ ἐνθεὸς ποιητὴς τοῦ νεοελληνικοῦ Χριστιανικοῦ ποιητικοῦ λόγου, θὰ γράφει: «Μὲ τὸ γλυκὸ σου τ' ὄραμα χυθῆκαμε στὴ μάχη, / ἀνίκητη, ἀπροσμάχητη, πανίσχυρη Κυρά, / καὶ μᾶς ἐχάρισες ἐσὺ τετράδιπλα φτερά, / γιὰ νὰ διαβαίνουμε γοργοί· κι οὔτε κορφή, οὔτε ράχη, / κι οὔτε ἄγρια, χιονοσκεπάστα, πανύψηλα βουνά / δὲ μπόρεσαν μὴδὲ στιγμή νὰ κόψουν τὴν ὀρμὴ μας. / Ἡ Χάρι σου Ὀδηγήτρα μας, στὰ βάθη μας περνᾶ / καὶ χύνει φλόγα στὴν ψυχὴ κι ἀτσάλι στὸ κορμί μας...».

Ἡ νεοελληνικὴ ποίηση ἔχει στίχους καὶ στίχους γράφει γιὰ τὸ Μεγάλο Ἔπος. Εἶναι χαρακτηριστικοὶ κάποιοι στίχοι τοῦ Λέοντος Κουκούλα στὸ ποίημά του «Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ». Τοὺς παραθέτουμε: «... Ρήγισσα τ' οὐρανοῦ, ποὺ ἦταν εἰρήνης / καὶ ἀγάπης ὁ Εὐαγγελισμὸς σου, / στέρξε ἄλλη μιὰ φορὰ ὀδηγὸς νὰ γίνεις / καὶ τὴν ἄρματωσιὰ τῆς μάχης ζῶσου. / / Μὲ τὴ ρομφαία στὸ χέρι τὸ ἀλαφρό σου, / ποὺ πιὸ πολὺ τοῦ στέκει τὸ ἅγιο κρίνο, / μὲς στὴν καπνιά τῆς μάχης φανερώσου / καὶ κάνε τὴν ἰαχὴ τοῦ ἔχθρου μας θρηνο / Στρατηλάτισσα ὑπέρμαχη τὰ λίγα / παιδιὰ μας τὰ γεν-

ναῖα καὶ τ' ἀντροφόνα, / στῆς ἀρετῆς τὸ δρόμο πάντα ὀδήγα, / τὸ νέο μας νὰ γράψουν Μαραθῶνα».

Πανελλήνιο σάλπισμα θ' ἀκουστεῖ γιὰ τὴν ἀνανδρὴ προσβολὴ τῆς Μεγαλόχαρης. Στὴν ἐφημερίδα τοῦ Μετώπου «Ὅχρις» (15.3.1941) διαβάζουμε τούτους τοὺς στίχους: «Ἡ μάνα βγήκε στὸ στρατὶ / καὶ φώναζε τὸ γιό της. / Εὐχὴ σοῦ δίνα, διάβαινε / ψηλά στὴν Ἀλβανία. / Νὰ πολεμήσεις τὸν ἔχθρὸ / μὲ πείσμα, μὲ μανία. / Μὴ φοβηθεῖς γιὰτ' εἶν' πολλοί. / Στὰ πάλλευκα ντυμένη / θὰ πολεμᾷ κ' ἢ Παναγιά / ποῦναι τραυματισμένη. / Τὴν εἶδα ὀλοζώντανη μὲ τὴ γλυκειὰ μορφὴ της...». Τοῦτοι οἱ στίχοι γράφτηκαν ἀπὸ Ἑλληνα ἀξιωματικὸ στὸ Μέτωπο. Πολὺ εὐγλωττα σημεῖώνει τὸ περιοδικὸ «Ἡ Ζωὴ» στὸ φύλλο τῆς 1443 τῆς 30 - 12 - 1940, «Ἡ Μεγαλόχαρη τῆς Τήνου θὰ κάμη τὸ θαῦμα τῆς καὶ θὰ σᾶς δώση τὴ μεγάλη δόξα».

Γιὰ τὸ πληγωμένο ἑλληνικὸ φιλότιμο θὰ γράφει ὁ Ἄγγελος Σικελιανός: «... Παρθέ-να μάννα, τὸ πικρὸ ποτήρι / ὡς τὴν στερνὴ τόπιαμε στάλα· δρᾶμι / ἐκεῖ, ποὺ τὰ ἴδια σπλάχνα σοῦ ξεσκίζουν. / Ἄνοιξ' τὸ δρόμο, ἀκοίμητη, νὰ πᾶμε / ὅπου τουφέκι καὶ λιβανιστήρι / ... / Στὸ ναὸ σου, ὄλος νὰ μπεῖ ὁ στρατὸς σου, κάμε!...».

Κι ἡ Παναγιά θὰ εὐλογεῖ σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου τὸ στρατὸ μας! Νὰ τι σημεῖώνει ἓνας τῆς ἄλλης ὄχθης: «... Δυὸ λόγια γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς θρησκείας σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο. Οἱ Ἕλληνες εἶναι λαὸς θρησκός. Ἐχουν μιὰ ἰδιαίτερη εὐλάβεια γιὰ τὴν Παναγία. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα ἀκούγαμε γιὰ περιεργὰ συμβάντα. Ἐνας σκοπὸς σὲ ὑπηρεσία εἶδε μιὰ γυναῖκα καὶ τὴν ἐδιώξε λέγοντάς της ὅτι δὲν ἦταν τόπος αὐτὸς γιὰ μιὰ γυναῖκα. Ὁμως ἡ Παναγία (γιατὶ ἐκεῖνη ἦταν) ἀπάντησε πῶς ἦταν ἐκεῖ ὁ τόπος τῆς καὶ μὲ τὸ παραπάνω...».

Τέτοιες μαρτυρίες ὑπάρχουν πολλές. Ἡ πληγωμένη Παναγιά θὰ διώξει καὶ τὴν μικρότερη ἀμφιβολία. Κι ὅλοι τρέξανε στὸ κάλεσμα. Ὅλοι τρέξανε στὸν ἔρανο τοῦ αἵματος «τὸ ἀξέχαστο ἐκείνο πρωῶ» στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940. «Καὶ ἡ Ἑλλάς ἀμέσως

χωρίς λογαριασμό, χωρίς σκέψιν, ἄνοιξε ὅλες τὶς φλέβες της».

Ὅταν ξημέρωσε ἡ Δευτέρα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἔγραφε στὸ διάγγελμά του στὸν ἑλληνικὸ λαό: «Ἡ στιγμή ἐπέστη πού θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα τὴν τιμὴν της (...). Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἐξασφάλισαν οἱ προπάτορές μας. Ὅλον τὸ ἔθνος ἄς ἐγερθῆ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰ ἱεράς μας παραδόσεις. Νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών».

Τὸ ἔθνος ξεσηκώθηκε σύσσωμο! Ὅλοι ριχτήκανε στὴ μάχη χωρὶς ὑπολογισμοὺς καὶ ὑστεροδοουλίες. Ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ κάποιους πού βάζουν τὸ ἀτομικὸ συμφέρον πάνω ἀπὸ τὸ γενικὸ, τὸ ἐθνικόν. Εἶν' αὐτοὶ πού περνᾶνε ἀπὸ τὸ Ἐμεῖς στὸ Ἐγώ, ὅπως λέει ὁ Μακρυγιάννης. Εἶν' ἐκεῖνοι πού ἀντιπαρέρχονται τὸ «σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» καὶ ἀγνοοῦν τὸν Ντοστογιέφσκυ γιὰ τὴ μεγάλη ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ ὁ «ἕνας» μὲ τὸ προσωπικὸ παράδειγμα, νὰ «δείχνει τὸ δρόμο πού πάει στὴ γενικὴ ἀδελφουσύνη καὶ ἀγάπη», ὅπως αὐτὸν τὸν «ἕνα» περιγράφει ὁ Ντοστογιέφσκυ στοὺς «Ἀδελφοὺς Καραμαζώφ» καὶ ὑπογραμμίζει στὸ διβλίον του «Ὁ Εἰκοστὸς Αἰώνας» (Ἀθήνα, 1951 σελ. 232) ὁ Παν. Κανελλόπουλος.

Ὁ Ραψωδὸς τοῦ Μεγάλου Ἐπους, ὁ Στέφανος Μπολέτης, ἔχει ζωγραφίσει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, μὲ στίχους ἀνεπαλάμπτους, τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἔθνους στὴ βαρβαρότητα καὶ τὸ σκοτάδι: «Φθάνουν / μὲ τέρατα χαλύβδινα κι ὄπλα βαρεῖά, / τὴ γῆ τρανάζουν». Ὅμως «Τ' ἀστροπελέκια τῶν ὄπλων μας βροντοῦν, / καὶ τῶν σπαθῶν / οἱ ἀστραπὲς / τυφλώνουν.... / / Στὴ γῆ / μὲ τὰ καλλίγραμμα βουνά, / πού διθυράμβους λέν' οἱ ἀνέμοι, / δὲν περνάτε».

Βέβαια, ἡ Πατρίδα σπλαγνώθηκε. Ποῖς ξέρει γιὰ «Ποῖδ' ἄχρεος, / ποῖα ποιή, ποῖδ' κριμα / μ' ἰδρῶ ἀγωνίας καὶ δάκρυα πληρώ-

νει;», ἀναρωτιέται ὁ Μπολέτης. Ἴσως γιὰ τὴ μεγάλη ἀποστασία, τὴν ἄρνησιν, πού εἶχε προηγηθεῖ. Γιὰ τὴν ἄρνησιν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν ὅπου εἶχε θεμελιωθεῖ ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Νεοέλληνα, ὅπως ἔγραφε ὁ Π. Μελίτης (Ἀλ. Τσιριντάνης) σὲ ἄρθρα του στὶς Ἀκτίνες) καὶ προσυπέγραφε μὲ τὴ Διακήρυξή της (1946) ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσὴ Ἐπιστημόνων;

«Ξερρίζωθηκαν τὰ χριστιανικὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἄλλα πνευματικὰ θεμέλια δὲν ἐπῆγαν στὴ θέσιν τους (...). Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία της ἡ ἀνθρωπότης πῆγε νὰ κάμῃ πολιτισμὸ στηριγμένον στὴν ἄρνησιν τῶν πνευματικῶν θεμελιῶν πού τὸν ἐδημιούργησαν, ἕναν ἀντιχριστιανικὸ πολιτισμὸ. (...). Καὶ μόνον ὁ νεώτερος ἀνθρωπος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ζήτησε νὰ στηρίξει τὴ ζωὴ του στὸ ἐνσυνείδητο κτύπημα τῶν ἀξιῶν αὐτῶν» γράφει ὁ Τσιριντάνης (Ἀκτίνες τ. 1948 σ. 266).

Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ Δεύτερο Μεγάλον Πόλεμον εἶχε συμβεῖ καὶ τοῦτο τὸ παράδοξο: «Ὁ Χιτλερικός καὶ ὁ κομμουνιστὴς συναντῶνται στὸ φορτικὸ αὐτοκίνητο ὅπου φορτώθηκαν τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα» (Ἀλ. Τσιριντάνης, ὁ. π.).

Ἡ παγκόσμια ἁρμονία, πού ἠχητικὰ εἶχε ἀναπαραστήσει ὁ Μπάχ, εἶχε διαραγεῖ. Ἡ ἀστική κοινωνία «μὲ τὴν οικονομικὴ της ἀσυναρτησία» καὶ τὸν ἐρυθρὸ ὀλοκληρωτισμὸ ἔφεραν ἠττοπάθεια στὸν 20ο αἰώνα. «Μιὰ ἠττοπάθεια ἀπέναντι τοῦ κακοῦ» ὅπως γράφει ὁ Π. Κανελλόπουλος («Ὁ εἰκοστὸς Αἰώνας», σ. 95).

Αὐτὴ ἡ ἠττοπάθεια, δυστυχῶς, συνεχίσθηκε καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Δευτέρου Μεγάλου Πολέμου. Οἱ κάποιες αἰσιοδοξίες ἐσθῆσαν ὅπως οἱ διάτοντες ἀστέρες. Τὸ ὄραμα τοῦ Μπολέτη γιὰ ἕναν καλύτερον κόσμον (Ραψωδία, σ. 79) καὶ «πατρίδες σ' ὅλη τὴ γῆ» (σ. 80) χάθηκε. Τὸν λόγο ἄς τὸν βρεῖ ὁ καθένας μας μόνος του. Καὶ μπορεῖ νὰ τὸν βρεῖ ἂν σκάψῃ βαθιὰ μέσα του.

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ '40 ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Όταν ο Αισχύλος, ο μεγαλύτερος ποιητής όλων των αιώνων, όπως τον είπε κάπου ο Σικελιανός¹, έγραψε την τραγωδία του «Πέρσες» στα 472 π.Χ. είχαν μεσολαθήσει μονάχα έφτα χρόνια από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας (479 π.Χ.), στην οποία και ο ίδιος ο ποιητής έλαβε μέρος. Στους «Πέρσες» του ο Αισχύλος, κάνει με τον ύψηλο λόγο του, μια μεγαλόπρεπη αναπαράσταση της μεγάλης Νίκης στη Σαλαμίνα, που κράτησε αδούλωτη την Ελλάδα, ταυτόχρονα όμως, στήνει ένα άθνατο μνημείο στην ελληνική αντίσταση, έναντιόν της επιδρομής των βαρβάρων. Η μεγάλη αγάπη που έτρεφε για την πατρίδα του ο ποιητής, τον έκανε, όχι μόνο να λάβει ο ίδιος μέρος σε τόσες κρίσιμες και αποφασιστικές μάχες, που έκριναν την τύχη της για πάρα πολλά χρόνια² (πολέμησε όπως είναι γνωστό από την ιστορία εκτός από τη Σαλαμίνα, στο Μαραθώνα, στο Άρτεμισιο και στις Πλαταιές), αλλά και να θελήσει ν' απαθανάτσει, μια απ' αυτές τις Μεγάλες ιστορικές στιγμές της, στην περίφημη τραγωδία του «Πέρσες», που δεν είναι τίποτ' άλλο από ένα χρονικό της Μεγάλης Ναυμαχίας, όπου οι Έλληνες, αν και υστερούσαν σε αριθμό μπόρεσαν να αντισταθούν αποτελεσματικά και να νικήσουν τελικά τους πολυδύναμους Πέρσες. Ο Ξέρξης απ' τη μια μεριά, εκφράζει στην τραγωδία αυτή το πνεύμα της βίας, της σκλαβιάς και της αδικίας, σε αντίθεση με τους Έλληνες Σαλαμινομάχους, που εκφράζουν το πνεύμα της αρετής και του χρέους, έχοντας τη συναίσθηση ότι πολεμούν για τη Θρησκεία, την Πατρίδα και τη Δικαιοσύνη³. Ακόμα και σήμερα, όταν ακούμε ή διαβάζουμε, τον περίφημο παιάνα της Σαλαμίνας που βγαίνει απ' το στόμα του άγγελιοφόρου, καθώς φέρνει το μήνυμα της συμφοράς στη Βασίλισσα των Περσών μās κυριεύει ή πιό ιερή συγκίνηση:

Ὡ Παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
ἐλευθεροῦτε Πατρίδ' ἐλευθεροῦτε,
παῖδας, γυναῖκας, Θεῶν τε Πατρῶων ἔδη
θήκας τε προγόνων. Νῦν ὑπὲρ πάντων
ἀγών!».

Έτσι έγινε και στις 28 Ὀκτωβρίου του '40. Σαν ξύπνησαν τους Έλληνες, το μεγάλο εκείνο πρωινό, οι σειρήνες του πολεμικού συναγερομού, για να τους μεταδώσουν το συγκλονιστικό μήνυμα, τότε όλοι μαζί, σαν ένας άνθρωπος, ξεσηκώθηκαν να υπερασπίσουν κι αυτοί με τη σειρά τους, ό,τι και οι πρόγονοί τους, οι Σαλαμινομάχοι πριν από δυόμισυ χιλιάδες χρόνια περίπου: την ελευθερία τους. Έτσι πήραν όλοι τα όπλα κι έτρεξαν μ' απερίγραφο ένθουσιασμό στα ήπειρωτικά βουνά, για ν' αποκορούσουν τον επιδρομέα. Και πάλι λίγοι ήταν τότε οι Έλληνες. Και πάλι ο έχθρος, τότε το '40, κατέβαινε πανίσχυρος και σιδερόφραχτος, για να συντρίψει τους Έλληνες, που πήγαν όμως να του φράξουν το δρόμο, με τη λόγχη τους αλλά και με την ψυχή τους. Καμιά σύγκριση δε μπορούσε να γίνει, ανάμεσα στην πολεμική προπαρασκευή των Ιταλών, που μās επιτέθηκαν, και των Ελλήνων, που πήγαν να υπερασπίσουν το πάτριο έδαφος. Κι όμως, οι Έλληνες πήγαν ν' αντισταθούν και να τὰ βάλουν με μίαν Αυτοκρατορία. Και παρ' όλες τις έντελως περιορισμένες δυνάμεις τους και τις ασύγκριτα υπέρτερες δυνάμεις του έχθρου, κατόρθωσαν να τον νικήσουν. Για να λάμψει ακόμα μια φορά, ή ύπεροχή του πνεύματος απέναντι στην ύλη, της ψυχής απέναντι στην ψυχρή λογική.

Αυτό το θαύμα της νίκης, αυτό το έπος, που γράφτηκε στ' Αλβανικά βουνά, απ' το πρωί της 28ης Ὀκτωβρίου του '40, από τους Έλληνες, με ό,τι ύψηλο και μεγάλο εκφράζει, έπρεπε να περάσει στη δικαιοδοσία της

Τέχνης, για να γίνει ζωγραφικός πίνακας ή τραγουδι ή ό,τι άλλο, έτσι ώστε να θυμίζει στις ερχόμενες γενιές, τους αγώνες και τις θυσίες και τις υπεράνθρωπες προσπάθειες των μαχητών εκείνων της ελευθερίας. Για να θυμίζει, ακόμα, το χρέος των αυριανών Έλλήνων και να φρονηματίζει τους δειλούς και τους μικρόψυχους, σ' οποιαδήποτε γωνιά της γης. Όπως ο Αισχύλος με τους «Πέρσες» του, έσπησε μνημείο ακατάλυτο από το χρόνο στους Σαλαμινομάχους, έτσι έπρεπε και η νεοελληνική Τέχνη και ειδικότερα η νεοελληνική ποίηση, να μνημόσυν και να παραδώσουν στην αιώνητητα, με τα ακατάλυτα έργα του πνεύματος, το ασύγκριτο έπος των αλβανικών βουνών. Οί νεοέλληνες ποιητές, άλλωστε, δεν είχαν μπροστά στα μάτια τους, μονάχα, το πρότυπο του Αισχύλου με τους «Πέρσες» του. Είχαν ακόμα να μιμηθούν από την εποχή του Βυζαντίου τον 'Ακάθιστο Ύμνο και τον ποιητή του, που ύμνησαν τις νίκες του Έθνους των κατά των βαρβάρων και εξέφρασαν τα «εύχαριστηρία» του Λαού, προς την Ύπερμαχη Στρατηγό, για τα «νικητήρια» που τους χάρισε, κι ακόμα, στην πιο πρόσφατη περίοδο του Έθνους, το παράδειγμα ενός Σολωμού, ενός Κάλδου, ενός Βαλαωρίτη⁴, που η ποίησή τους τραγουδήσε, με τους πιο εξαιρετικούς ποιητικούς τόνους, τους αγώνες του Εικοσιένα και την Κλεφτουριά. Δεν θα πρέπει, ακόμα να παραλείψουμε ν' αναφέρουμε το ποιητικό παράδειγμα ενός Παλαμά, που πνευματικά προπαρασκεύασε και εξύμνησε τους χτεσινούς αγώνες του Έθνους μας, του 1912 - 13 και του 1917 - 22.

Το ιστορικό γεγονός, όταν περάσει στη δικαιοδοσία του καλλιτέχνη και μετουσιωθεί σε Τέχνη - σε οποιαδήποτε μορφή Τέχνης - αποκτά μια δική του φυσιογνωμία, ανεξαρτητοποιείται από το «γεγονός», που στάθηκε αποφορμή για την καλλιτεχνική δημιουργία και γίνεται, το ίδιο το καλλιτέχνημα πιά, ένα αυτόνομο πνευματικό «γεγονός». Η νίκη των Σαλαμινομάχων έγινε «ο παιάνας της Σαλαμίνας» με τα θαυμάσια χορικά των «Περ-

σών», οι νίκες των Βυζαντινών κατά των βαρβάρων έγιναν «ο 'Ακάθιστος Ύμνος» ή ακόμα η συγκλονιστική θυσία της εξέδου στο Μεσολόγγι, όπως άπαθανάτιστηκε, στο γνωστό άριστουργηματικό (άλλα δυστυχώς άποσπασματικό) έργο του Σολωμού, έκανε τους Μεσολογγίτες και τις Μεσολογγίτισες, «ελεύθερους πολιορκημένους».

Για να γίνει, όμως, το ιστορικό γεγονός, αληθινό καλλιτέχνημα, μακριά από το στενά έπικαιρικό συμβάν, χρειάζεται μια προοπτική χρόνου, μια απομάκρυνση απ' αυτό, ώστε να διυλιστεί, μέσα στη συνείδηση του καλλιτέχνη και ν' αποκτήσει, μαζί του και το ολοκληρωμένο πιά καλλιτεχνικό δημιούργημα που θα ξεπεταχτεί, τις διαστάσεις ενός συμβόλου. Αυτό συνέβηκε και με το έπος του 40. Τα μεγάλα συνθετικά έργα άργησαν να φανούν. Γράφτηκαν, άφου πέρασαν κάμποσα χρόνια, μετά τον πόλεμο και, φυσικά, πρόκειται κι άλλα να γραφούν στο μέλλον. Άν, όμως, τα συνθετικά έργα στην ποίηση - για να περιοριστώ μόνο σ' αυτήν, άφου μονάχα η ποίηση μ' ενδιαφέρει εδώ πέρα - άργησαν να φανούν, και μάλιστα πολύ λίγα σε αριθμό, δεν έλλειψαν καθόλου από την ποίησή μας, τα ποιήματα που φάνηκαν, κατά τη διάρκεια του πολέμου, γραμμένα κάτω από την επίδραση του πιο άμεσου και ζεστού παρόντος, για να χαλυδώνουν την πίστη των μαχητών, άλλα και του λαού των μετόπισθεν, στο δίκαιο του διεξαγόμενου αγώνα, για να τονίσουν τη συμπαράσταση του Θεού και της Μεγαλόχαρης, να εκφράσουν την πνευματική σημασία και βαρύτητα, που είχε η αντίσταση του λαού μας, στην άπρόκλητη επίθεση και για την Εύρώπη όλόκληρη ακόμα και για να μεταδώσουν το άγγελμα της Νίκης. Πολλά από τα ποιητικά αυτά έργα, παρ' όλο που φάνηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου και γράφτηκαν με τη παρόρμηση του πιο άδολου και γνήσιου πατριωτικού ένθουσιασμού, έρχονται, λές, να διαψεύσουν τον κανόνα, που πιο πάνω διατυπώθηκε. Έχουν όμως κι αυτά την άξία τους, πολλά απ' αυτά, μάλιστα, με το ύψηλο φρόνημα και τη δυνατή έμπνευση που τα χαρακτηρίζει, θα επιζήσουν

και θα μείνουν για τη νεοελληνική ποίηση, ως ωραίοι πνευματικοί καρποί μιας μεγάλης ιστορικής στιγμής. Στα περισσότερα όμως απ' αυτά τα ποιήματα, λείπει ή συνθετικότητα, οι δημιουργοί τους, εξυμνούν κάτι το συγκεκριμένο, ένα απομονωμένο γεγονός, χωρίς να προβαίνουν σε μια συνολική ποιητική σύλληψη και εκτίμηση της μοίρας του Έθνους μας, της σημασίας των αγώνων του, του ηρωισμού και των κατορθωμάτων, των πολεμιστών του μετώπου, της άνισης πάλης, ανάμεσα στο πνεύμα και στην ύλη. Απεναντίας, το συνθετικό ποιητικό έργο, που έλειπε μέσα του όλο τον ηρωισμό κι όλο το νόημα του πολέμου των Άλβανικών βουνών, άρχισε άρκετά να φανεί, αλλά αυτό θα μας απασχολήσει στη συνέχεια του μελετήματός μας.

Έτσι μπορούμε τώρα να διακρίνουμε τα ποιητικά έργα, που γράφτηκαν για τη μεγάλη εκείνη ιστορική περίοδο της Φυλής μας, σε όσα είδαν το φως της δημοσιότητας, σε έφημερίδες και στα φιλολογικά περιοδικά της εποχής και που χαρακτηρίζονται από μίαν άμεση επικαιρότητα, και σε όσα βγήκαν σε βιβλίο, τότε, ή και μετά την απελευθέρωση της πατρίδας μας, από την ξενική Κατοχή.

Η ποιητική δημιουργία, όμως, που ανάγεται στο πνεύμα και στο ήθος της 28ης Οκτωβρίου του '40, δεν άρχισε από την ημέρα εκείνη και τούτο γιατί το φρόνημα των Ελλήνων, όπως διαμορφώθηκε και όπως εκδηλώθηκε το ιστορικό εκείνο πρωινό, δέχτηκε μίαν επίδραση και πέρασε από μίαν αποφασιστική δοκιμασία, εξ αιτίας κάποιου άλλου ιστορικού γεγονότος, που σημειώθηκε δυο μήνες και κάτι μέρες πριν. Έτσι και η νεοελληνική ποίηση, δεν άφισε να περάσει απαρατήρητο και το γεγονός αυτό. Ίσα-ίσα, μάλιστα, που τό πήρε, του έδωσε τη σημασία που είχε και θέλησε, με αυτό το γεγονός, να προσπαρασκευάσει τις συνειδήσεις και να χαλυδώσει, το φρόνημα, για την επερχόμενη, τότε, θύελλα. Το ιστορικό αυτό γεγονός, που γιγάντωσε την αποφασιστικότητα του Έθνους γι' αντίσταση, απέναντι σε όποιο-

δήποτε επιδρομέα ανάγεται στο Δεκαπενταύγουστο του '40, τότε που άνημερα της γιορτής της Μεγαλόχαρης, στο ιερό Νησί της Τήνου, ο λαός μας δέχτηκε την πιο δεινή προσβολή, που μπορούσε να του γίνει, στα όσα και στα ιερά του, με τον τορπιλλισμό της «Έλλης». Τότε ακριβώς, τη μέρα κείνη, πήρε την απόφαση, να αντισταθεί στον επιδρομέα και να μη σκύψει το κεφάλι μπροστά στη βία, με την πεποίθηση, ότι στον αγώνα, που ήταν φανερό πως θ' άρχιζε σε λίγο, θα είχε την προστασία της Μεγαλόχαρης, που δέχτηκε πρώτη αυτή, την έχθρική επίθεση. Ο ποιητής Άγγελος Σικελιανός, έκλεισε μέσα στους ακόλουθους εξαίσιους στίχους του, όλη την οδύνη που προκάλεσε στο λαό αυτό το γεγονός, που ήταν προάγγελος της επερχόμενης δοκιμασίας και θέλησε, κάνοντας μίαν επίκληση «ατών Ουρανών την Πλατυτέρα», να ξυπνήσει και να προσπαρασκευάσει τις συνειδήσεις, καθώς τότε άργοσήμαινε, όπως λέει, «ή προαιώνια ώρα». Το ποίημα έχει τον τίτλο: «Δεκαπενταύγουστος του 1940»⁵:

*Ω! Έσὺ τῶν Οὐρανῶν ἡ πλατυτέρα
ποῦ ἀγκάλιασες τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς,
τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνῶν ἡ θεία Μητέρα
π' ὅλους τῆς γῆς ξεχειλίσες τοὺς ναοὺς.*

*Μάνα, ποῦ ὁ νοῦς Σου μονάχα τὸ ξέρει
ἄν, ἀντικρὺ στήν ἄγια Σου ἐντολή,
ἡ καρδιά μου δὲν εἶναι ὡς περισσότερὶ
ἀθώα, δοκιμασμένη καὶ καλή,*

*δῶσε τὴν ὥρα τούτη (κι εἶναι τώρα
π' ἀγγίζουμε τὸν ὕστερο θυθὸ
κι ἀργοσημαίνει ἡ προαιώνια ὥρα)
στὴν ἄγιαν ἐντολή Σου νὰ σταθῶ.*

Ἀλλά ἡ ποιητική φαντασία του Σικελιανού προχώρησε ακόμη πάρα πέρα και μετά την πρώτη πολεμική προσβολή του Δεκαπενταύγουστου του '40, που ένορατικά κατάλαβε από που προερχόταν, συνειδητοποίησε μέσα του, πως ἡ επερχόμενη πολεμική θύελλα θα μᾶς έρριχνε σ' έναν άνισον αγώνα, όπου

γιά μιὰ φορὰν ἀκόμα, θὰ θρῖσκόταν ἀντιμέτωποι ἡ Ὑλὴ μὲ τὸ Πνεῦμα, γιὰ νὰ θριαμβεύσει στὸ τέλος καὶ πάλι τὸ Πνεῦμα. Καρπὸς αὐτῆς τῆς ἐνόρασης τοῦ ποιητῆ, ὑπῆρξε ἡ τραγωδία τοῦ «Σίβυλλα», ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐξαιρετοὺς καρποὺς τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος ποὺ γράφτηκε, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό της, τὸν Αὐγουστο καὶ στὴν πρώτη ἐβδομάδα τοῦ Σεπτέμβρου τοῦ ἴδιου χρόνου⁶.

Ἡ «Σίβυλλα» ὡς τραγωδία πετυχαίνει μὲ τὸν πιὸ ἐντονὰ δραματικὸ ἀλλὰ καὶ ποιητικὸ τρόπο, νὰ ἐκφράσει τὴν ἀποφασιστικὴ σύγκρουση, ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ Ρώμη, ἀνάμεσα στὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰν ἀνένδοτη ἀντίληψη ἐλευθερίας καὶ στὸ ρωμαϊκὸ πνεῦμα, ὅπως ἐκφράζεται, στὴν τραγωδία αὐτή, μὲ τὴν ἀντιπνευματικὴ βαρβαρότητα ἐνὸς Νέρωνα. Μῦθος τῆς «Σίβυλλας» εἶναι ἡ μετάβαση τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης Νέρωνα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ περιοδεία του στὴν Ἑλλάδα, ὅπου θριαμβεύει, σὲ ὅλων τῶν εἰδῶν τοὺς ἀγῶνες, καὶ τοὺς Δελφοὺς, γιὰ ν' ἀγωνιστεῖ στὸ τραγοῦδι μπροστὰ στὸ θεὸ τῆς Μουσικῆς, στὸν Ἀπόλλωνα, ὥστε νὰ γίνῃ καὶ πυθιονίκης καὶ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸ Μαντεῖο ἕνα χρησμό, ποὺ θὰ τὸν ἀνακηρύξει ἰσόθεο. Ἀλλὰ ἡ ἱερεία Σίβυλλα ἀντιδρᾷ, ξεσκεπάζοντας μπροστὰ στὰ μάτια, αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῆς συνοδείας του, τὸ παρελθόν του καὶ τὸ μέλλον του, ὅλες τὶς βαρβαρότητες, τὶς σκληρότητες καὶ τὰ ἐγκλήματα του, καὶ προφητεύοντας τὸ φοβερὸ καὶ ἄδοξο τέλος του. Ὁ Νέρωνας, ντροπιασμένος πιά, ἀπειλεῖ θεοὺς καὶ δαίμονες, μὲ ξολοθρεμὸ καὶ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή κι ἀρχίζει τὶς φοβέρες, ὅτι δὲ θὰ σεβαστεῖ τίποτα καὶ ὅτι θὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα. Ἀλλὰ ἀπτόητοι ὄλοι οἱ ἱερεῖς τοῦ δελφικοῦ Ναοῦ, τραγουδοῦν ὕμνους στὴν ἐλευθερία, ποὺ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ξανάρθῃ, ὕστερα ἀπ' τὴν καταστροφή, ποὺ ἀπειλεῖ ὁ βάρβαρος αὐτοκράτορας. Ἡ Σίβυλλα, τότε, πεθαίνει, οἱ Ρωμαῖοι ξεχύνονται γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν τιμωρία ποὺ ἀπέληξε ὁ Νέρωνας, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ, οἱ μουσικοὶ καὶ ὁ λαός, ἔχο-

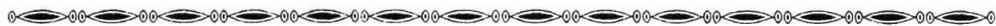
ντας πεποίθηση στὴ νίκη τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀπέναντι στὴ βαρβαρότητα καὶ στὸ ἐγκλημα, τραγουδοῦν νικητήριους παιᾶνες.

Ἡ τραγωδία αὐτὴ εἶχε μιὰν ἀντιστοιχία ἀπόλυτη, στὶς ἱστορικὲς στιγμὲς τῆς ἐποχῆς ποὺ γράφτηκε. Ὅπως σημειώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς στὴν εἰσαγωγὴ τῆς τραγωδίας αὐτῆς, «τὸ παρελθὸν ἐρχότανε ἔτσι νὰ φωτίσει, σὲ ἀνταπόκριση ἀπόλυτη, τὸ τότε ἐπικείμενο παρόν» ἀφοῦ, τότε ποὺ γράφτηκε ἡ τραγωδία αὐτή, «ἦταν μιὰ ὁμόλογη ἱστορικὴ ἐποχὴ»⁷.

Μὲ τὰ διαλογικὰ τῆς μέρη, μὲ τὰ ἐπεισόδια καὶ τὰ ἐξαισια χορικά τῆς ἡ «Σίβυλλα» τοῦ Σικελιανοῦ, πῆρε ἀναμφισβήτητα τὴν πρώτη θέση, στὴ νεοελληνικὴ ποιητικὴ δημιουργία⁸. Ὅταν πρωτοδιαβάστηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητῆ, σὲ δημόσια συγκέντρωση στὴν αἴθουσα τῆς «Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» τὶς πρώτες μέρες τοῦ πολέμου, ἐνῶ ὁ στρατὸς μας ἀγωνιζόταν μὲ πείσμα ἱερό, πάνω στ' Ἀλβανικὰ βουνά, γιὰ ν' ἀποκρούσει τὴ βάρβαρη ἐπίδρομη⁹, σκόρπισε ρίγη ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐθνικῆς περηφάνειας, μὲ τὴν ἀλληγορία τῆς καὶ τὴν ἀνταπόκρισή της, στὶς μεγάλες στιγμὲς ποὺ περνοῦσε, τότε, ὁ ἐλληνισμὸς.

Τὸ θάρρος καὶ ἡ περηφάνεια, ξεπηδοῦν μὲς ἀπ' τὴν ψυχὴ τῆς Σίβυλλας, καθὼς ἀντιμετωπίζει κατὰ πρόσωπο τὸ βάρβαρο καὶ ἀδυσώπητο κατακτητῆ, τὸ Νέρωνα, κι αὐτὴ ἡ ἱερὴ ἀγανάκτησή της, καὶ ἡ ψυχικὴ τῆς ρώμη, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρὰ αὐτὸ τὸ αἰώνιο ἐλληνικὸ πνεῦμα, στὴν πιὸ ἡρωϊκὴ ἔκφρασή του.

Ἀπὸ τὶς πρώτες φωνὲς ποὺ ἀκούστηκαν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἡρωϊκὴ ἀπόφαση γι' ἀντίσταση, ποὺ πῆραν ὄλοι οἱ Ἕλληνες, σάν ἕνας ἄνθρωπος, τὸ ἀξέχαστο ἐκεῖνο πρωινό, ἦταν καὶ ἡ πολυσέβαστη φωνὴ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. Ζοῦσε, τότε, ἀκόμα σὲ προχωρημένα γηρατειά, στὸ σπίτι του τῆς ὁδοῦ Περιάνδρου, στὴν Πλάκα, κι ἔνιωσε στὴν καρδιά του μέσα, κάποιον νεανικὸ φτερουγισμα. Ἡ Μεγάλὴ ἐκείνη μέρα, ποὺ ξημέρωσε γιὰ τὸ ἔθνος, ποῖος

ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Τὸ χωριὸ πὸν παραθερίζω κάθε χρόνο, εἶναι πάνω στὸν Πάρνωνα. Ἐνα ὄρεινὸ χωριό, κατάφυτο μὲ καστανιές, καρυδιές, πλατάνια, κερασιές καὶ μηλιές. Τὰ δέντρα του, γυμνὰ τὸν χειμῶνα, τὰ σκεπάζει τὸ χιόνι. Τὴν ἄνοιξι στολίζονται μὲ τὶς καινούργιες φυλλωσιές, καὶ τὸ φθινόπωρο ἀλλάζουν χίλια χρώματα, ὥσπου νὰ παρασύρῃ ὁ ἀέρας τὰ φύλλα τους στὸ χορὸ τοῦ θανάτου καὶ νὰ τὰ ρίξῃ νεκρὰ στὴ γῆ.

Τὸ καλοκαίρι εἶναι ἕνας παράδεισος μὲ δροσιές καὶ μοσχοβολήματα. Δυστυχῶς, τὰ τελευταῖα χρόνια οἱ ἄνθρωποι βάλθηκαν νὰ τὸν καταστρέψουν μὲ τὶς πυρκαγιές, καθὼς καὶ ὅλη τὴν πατρίδα μας. Δὲν τὰ κατάφεραν. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι θὰ ἐπιζήσουν. Καὶ ὁ Πάρνωνας καὶ ἡ πατρίδα μας.

Δυὸ ἐκκλησιές στολίζουν τὸ χωριό. Ἡ μία εἶναι ἡ Παναγία, ἀφιερωμένη στὴν κοίμησι τῆς Θεοτόκου. Χτισμένη ὀλόκληρη μὲ μάρμαρο πελεκητό. Τελείωσε σὲ χρόνο ρεκόρ μὲ ἐράνους καὶ μὲ τὴν βοήθεια τῶν Ἀμερικάνων πὸν ξενιτευθήκαν πάμπτωχοι καὶ μὲ τὸν ἰδρωτὰ τους ἔκαναν περιουσίες. Καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ιδιαίτερη πατρίδα τους σὲ κάθε καλὸ ἔργο.

Ἡ ἄλλη ἐκκλησιὰ εἶναι ὁ Ἅγιος Γιώργης, ὅπου ὑπάρχει μιὰ ὀλόχρυση θαυματουργὴ εἰκόνα του. Λένε, ὅτι ἂν τὴν πλησιάσῃς σὲ βαρεῖα ἄρρωστο πὸν θὰ γίνῃ καλά, γίνεται ἀνάλαφρη. Ἄν πάλι ὁ ἄρρωστος πρόκειται νὰ πεθάνῃ, γίνεται βαρεῖα, ἀσκήκωτη. Αὐτὰ διηγοῦνται οἱ παλνοί. Ἄλλὰ ὑπάρχουν μαρτυρημένα καὶ σύγχρονα γεγονότα, συγκλονιστικά. Πρὶν μὴ ὁ χειμῶνας, πὸν οἱ κάτοικοι ἐγκαταλείπουν τὸ θερινὸ χωριό, παίρνουν τὸν Ἅγιο Γιώργη μαζί τους. Καὶ κρατῶντας τον στὰ χέρια, τὸν μεταφέρουν ἀπὸ τὸ ἕνα χωριὸ στὸ ἄλλο, ὀκτῶ ὥρες δρόμο μὲ τὰ πόδια, ὅπως τὰ παλὰ τὰ

χρόνια πὸν δὲν ὑπῆρχαν δρόμοι καὶ αὐτοκίνητα.

Στὸ χωριὸ ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ξωκκλήσια. Μιὰ ὠραία ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ συνήθεια. Ἀξίζει νὰ τὰ ἀπαριθμήσουμε. Ὁ Προφήτης Ἡλίας, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ (ὅπως πάντα), πὸν γιορτάζει στὶς 20 Ἰουλίου. Ἐζησε τὸν ἔννατον αἰῶνα π.Χ. καὶ πολέμησε τὴν εἰδωλολατρεία καὶ τὴν ἔκλυσι τῶν ἠθῶν. Οἱ ἐποχὲς ἀντιγράφουν ἡ μία τὴν ἄλλη. Ἄραγε, ἂν ξαναρχόταν σήμερα, θὰ τὸν πρόσεχαν οἱ σύγχρονοί μας, περισσότερο ἀπὸ ὅσο οἱ εἰδωλολάτρες τῆς ἐποχῆς του; Στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ ἡ Ἅγία Παρασκευή. Γεννήθηκε τὸν δεῦτερο αἰῶνα μ.Χ. Μαρτύρησε καὶ ἀποκεφαλίστηκε. Εἶναι περίεργο. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ὅλες οἱ θρησκευτὲς ἦταν ἐλεύθερες. Μόνον ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶχε... διαβατήριο. Καὶ μάλιστα ἐπὶ ποινῇ θανάτου καὶ δὴ μαρτυρικοῦ. Στούς πρόποδες τοῦ βουνοῦ, ἕνα ἐκκλησιάκι πὸν εἶναι ἀφιερωμένο στὰ ἐννιάμερα ἀπὸ τὴν κοίμησι τῆς Θεοτόκου καὶ ἐορτάζει στὶς 23 Αὐγούστου. Καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ χωριό, στὴν ἄλλη πλαγιά τοῦ βουνοῦ, ὁ Ἅγιος Γιάννης ὁ Πρόδρομος, πὸν γιορτάζει στὶς 29 Αὐγούστου. Θαρρεῖς πὼς στέκεται ἐκεῖ φρουρός, γιὰ νὰ τὸ φυλάξῃ ἀπὸ ὀρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθρούς. Τέλος, τὸ μικρὸ παλὸ ἐκκλησιάκι, ἀφιερωμένο στὸν Ἄν Στράτηγο (τὸν Ἀρχάγγελο Μιχαὴλ) πὸν γιορτάζει στὶς 6 Σεπτεμβρίου, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐν Χώναις θαύματος. Στὴ θέση αὐτή, κατὰ τὸν Πausανία, ὑπῆρχε ἀρχαῖος ναός.

Βρέθηκα σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ξωκκλήσια, στὸν ἔσπερινό. Ὁ τόπος γύρω, στολισμένος μὲ μικρὲς ἑλληνικὲς σημαῖες καὶ ἄλλες μὲ τὸν δικέφαλο ἀετό, εἶχε μιὰ ἐορταστικὴ ὄψι. Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Βυζαντινὴ αυτοκρατορία ἀδελφωμένες, κοιτίδες καὶ οἱ δύο τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ μικρὴ καμπάνα

χτυπούσε χαρούμενα, καλώντας τους πιστούς. Καὶ γέμισε ὁ τόπος ἀπὸ προσκυνητές, πού ἦρθαν γιὰ τὸν ἑσπερινό, κουβαλώντας καλάθια μὲ ἄρτους γιὰ τὴν ἀρτοκλασία, ὅπως εἶναι τὸ ἔθιμο, ὑπὲρ ὑγείας τῶν προσφερόντων. Καὶ ὁ παππᾶς νὰ ψάλλῃ τὸ ὠραιότατο τροπάριο: «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπέινασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Μιὰ ἀλήθεια πού ὅλοι μας ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν βλέπουμε συχνὰ γύρω μας, κάποτε μὲ τρόπο συγκλονιστι-

κό. Ἄνθρωποι πάμπλουτοι, πού ὄχι μόνο ἔχασαν τὰ πλούτη τους, ἀλλὰ καὶ ἔφθασαν σὲ ἐσχάτη πενία. Πόσο ἀβέβαιο εἶναι ὁ πλοῦτος γιὰ τὸν ὁποῖον ἀγωνίζονται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἔθνη κάνουν αἱματηροὺς πολέμους. Ὅχι γιὰ τὸ ψωμί, ἀλλὰ γιὰ τὸ πετρέλαιο.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ Θεία Λειτουργία κατανυκτικὴ, προσφέρει στοὺς πιστοὺς τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς. Ἔτσι, ὀλοκληρώνεται ἡ γιορτὴ μὲ προεκτάσεις στὴν αἰωνιότητα.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ

*Κύριε, σκύψε, Σὲ παρακαλῶ,
ἀκόμα μιὰ φορὰ πάνω ἀπ' τὴ γῆ μας.
Νὰ δεῖς καὶ νὰ μὴν ὀργιστεῖς
νὰ δεῖς καὶ νὰ μὴν ἀπορήσεις
νὰ δεῖς καὶ νὰ μὴ σιχαθεῖς
καὶ στρέψεις μ' ἀπδία τὸ πρόσωπο
καὶ σβήσουν τ' ἀστέρια κι ὁ ἥλιος.*

*Νὰ δεῖς καὶ μονάχα ν' ἀναστενάξεις.
Νὰ πνεύσει ἀγέρας ἄγριος, σεισμικὸς
νὰ δονηθοῦν τὰ πεθαμένα κόκαλα
νὰ πάρουν πνεῦμα οἱ σάρκινες ὑπάρξεις
νὰ ξεχωρίσουν μὲς στὸ χάος
μιὰ μιὰ οἱ ἀληθινὲς μορφές.*

*Κύριε,
συντόμεψε τὸ χρόνο πού λογάρισες
νὰ περιφέρεσαι «ἐπὶ τῶν ὑδάτων».
Μὴν περιμένεις πλιότερο νά' ρθει
τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου
καὶ βάλε ἀρχὴ
γιὰ τὴν καινούργια δημιουργία Σου.*

*Σκύψε καὶ δὲς πάλι τὸ χάος καὶ τὴν ἄβυσσο,
τὸ «σκότος ὑπεράνω τῆς ἀβύσσου»
κι ἀναστενάξε, Κύριε.*

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΣΧΟΛΙΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΛΖΕΝΙΤΣΙΝ

Ὁ Ἀλέξανδρος Σολζενίτσιν ἀπεβίωσε καὶ ἐκηδεύθηκε μὲ τιμὲς στὶς 5 Αὐγούστου στὴν γενέτειρά του.

Γεννήθηκε στὴν περιοχή τοῦ Καυκάσου τοὺς πρώτους μῆνες τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος, ἐπούδασε μαθηματικά καὶ φυσικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Ροστόφ ἀνατραφεὶς στὰ πλαίσια καὶ τὴν ἰδεολογία πού ὀριζε τὸ καθεστῶς. Ἐλαβε μέρος ὡς ἀπλὸς στρατιώτης στὸν δευτέρου παγκόσμιου πόλεμο. Στὴν συνέχεια ἔπενε θῦμα τῆς σταλινικῆς λογοκρισίας ἐξ αἰτίας ἐνὸς γράμματος πού ἔστειλε σὲ κάποιον φίλο του, ὅπου κατέκρινε τὸ σοβιετικὸ καθεστῶς καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν καταδικάστηκε σὲ ὀκτῶ χρόνια φυλάκιση. Τὸ 1956 προσβλήθηκε ἀπὸ καρκίνο καὶ ἐγχειρίσθηκε σὲ νοσοκομεῖο τοῦ Καζακστάν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη φάση τῶν δοκιμασιῶν τοῦ Σολζενίτσιν, πηγὲς πού ἀποτελέσαν τὸ ἀντικείμενο τῶν περιεχομένων τῶν βιβλίων ὅπου ἔγραφε στὴν συνέχεια, μὲ πρῶτο του μυθιστόρημα ἐκεῖνο πού φέρει τὸν τίτλο: «Μία ἡμέρα τοῦ Ἰβάν Ντενίσοβιτς» τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε τὸ ἔτος 1962 καὶ ἐπαινέθηκε ἀπὸ τὸν σοβιετικὸ ἠγέτη Χρουστσόφ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐφαρμόζει τὴν ἀποσταλινοποίηση.

Στὰ βιβλία του ὁ Σολζενίτσιν μιλάει γιὰ ὄλους, γιὰ μᾶς. Ὁ ἀγώνας του δὲν εἶναι μὲ τὴ στενὴ ἔννοια πολιτικός: εἶναι προφητικός. Σκοπὸς του εἶναι νὰ δώσει σὲ ἕνα μεγάλο λαό, ἢ μᾶλλον στοὺς πολίτες του - γιὰτὶ στὴν τελευταία ἀνάλυση δὲν ὑπάρχουν παρὰ πρόσωπα- στοὺς Ρώσους ἀνθρώπους κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους ἀνθρώπους

τὴν δυνατότητα νὰ ἀκούσουν ἀπὸ αὐτὸν ἕναν λόγο ἀλήθειας, λέξη θαυμαστὴ ὅταν τὴν ἀπαλλάξει κανεὶς, ὅπως κάνει ὁ Σολζενίτσιν, ἀπὸ κάθε λαϊκὸ λυρισμὸ, λέξη συνθετικὴ πού σημαίνει ταυτόχρονα δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια. Ὅχι τὴν ἀλήθεια τῶν ἰδεολογιῶν, οὔτε καὶ τῶν ἐννοιῶν, μὰ τὴν ἀλήθεια τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τὴν δικαιοσύνη πού ὑποτάσσεται σὲ κάθε ζωὴ, γιὰ νὰ δώσει μεγαλύτερες διαστάσεις σὲ ὅλη τὴ ζωὴ.

Μιλάει ἀκόμη γιὰ τὴν Ρωσία, ὅχι σὰν εὐρωασιατικὴ ἀπεραντοσύνη, ἀλλὰ σὰν ἔθνος τῆς Εὐρώπης, σὰν παλαιὰ γῆ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπου ὁ μόχθος καὶ ἡ προσευχὴ τῶν ἀνθρώπων ἔνωσαν τὴν γῆ καὶ τὸν Οὐρανό, χωρὶς συγχώνευση καὶ χωρὶς χωρισμὸ. Ἔτσι ἡ ἀργὴ ἐμπότιση τοῦ ρωσικοῦ ἀγροτικοῦ βίου μὲ ὁμορφιά πού ἔδινε μιὰ λειτουργικὴ σοβαρότητα στὸ ζετύλιγμα τῆς ζωῆς πρὸς τὸν θάνατο καὶ ἀγίαζε τὴν ζωὴ μὲ ἕνα πλῆθος ἀπὸ ναοὺς, πού τὰ πολύχρωμα καμπαναριά τους ἔνωσαν στὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ Οὐρανὸ τὰ χωριά τῆς ρωσικῆς ὑπαίθρου καὶ οἱ θόλοι τους τὰ ἔλουζαν μὲ οὐράνια εὐλογία.

Αὐτὸ τὸ πνευματικὸ κλίμα τῆς Ρωσίας πρὸ τοῦ ἔτους 1917 θέλησε ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση νὰ ἀνατρέψει, μὲ τὴν ὑλιστικὴ νοοτροπία σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κλείνονται οἱ πνευματικοὶ δρόμοι τοῦ εἶναι, ἢ ὑπερβατικότητα κηρύσσεται ἀνύπαρκτη, ἢ πραγματικότητα ταυτίζεται μὲ τὴν ὕλη, στὴν ὁποία ἀποδίδονται ὅλες οἱ ιδιότητες τοῦ πνεύματος.

Αὐτὴν τὴν ὑλιστικὴ ἰδεολογία κατήγγειλε ὁ Σολζενίτσιν μέσα ἀπὸ τὸ ἐκτεταμένον

συγγραφικό του έργου για να υποστεί πρώτα τις συνέπειες από το σταλινικό καθεστώς με την εκτόπιση του στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως, την ζωή στα όποια περιγράφει στα βιβλία του: «μια ημέρα του Ίβαν Ντενίσοβιτς» και «άρχιπέλαγος Γκουλάγκ», για να ακολουθήσει η έξορία του, αλλά και η διεθνής αναγνώριση του έργου του με την άπονομή σε αυτόν του βραβείου Νόμπελ λογοτεχνίας το έτος 1970.

Και έζησε για να επιστρέψει μετά τις πολιτικές αλλαγές στην χώρα του, στην πατρική του γη που αγάπησε και να παραδώσει εκεί το πνεύμα του στον Κύριον που υπηρέτησε.

Συμπερασματικά ο λόγος του είχε τουτο το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, ότι βασίζεται σε μία πλούσια σκληρή βιωματική εμπειρία της ζωής, με την συμμετοχή του ως απλού μαχητή στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, με τον έγκλεισμό του ως κρατούμενου στα σοβιετικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως και τον σοβαρό κλονισμό της υγείας του από την προσβολή του από την ασθένεια του καρκίνου. Δικαιολογημένα η διεθνής κοινή γνώμη άπασχολήθηκε με το πρόσωπό του μερικές δεκαετίες ενωρίτερα.

ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΤΣΑΚΗ

Πρό είκοσι ετών με πρωτοβουλία του ακαδημαϊκού καθηγητού της Αστρονομίας κ. Γ. Κοντοπούλου του άειμνήστου Βασιλείου Μπαρμπάνη καθηγητού της Αστρονομίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και του κ. Π. Λασκαριδή έξεδόθη τιμητικός τόμος στην μνήμη του καθηγητού της Αστρονομίας Δημητρίου Κωτσάκη. Στον τόμο αυτόν συμπεριελήφθησαν 44 πρωτότυπες εργασίες ειδικών έπιστημόνων οι όποιες αναφέρονται σε διαφόρους κλάδους της Αστρονομίας αλλά και σε σχετικούς

κλάδους της Φυσικής, της Γεωδυναμικής και της ιστορίας των φυσικών έπιστημών. Πολλοί από τους συντάκτες αυτών υπήρξαν μαθητές ή και συνεργάτες του Δημητρίου Κωτσάκη και έκφράζουν με εύγνωμοσύνη τα αισθήματά των για τον καθηγητή των, που άφησε τον κόσμο αυτόν το Πάσχα του 1986.

Εισαγωγικά στον τόμο αυτόν περιλαμβάνεται άρθρο του όμοτίμου καθηγητού άειμνήστου Σταύρου Πλακίδη, στο όποιο δίδεται ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα για τον Δημ. Κωτσάκη με περιγραφή των άρετών του ως έπιστήμονος και ως άνθρωπου. Άκολουθει εισαγωγικό άρθρο του κ. Γ. Κοντοπούλου, το όποιο αναφέρεται στο έπιστημονικό έργο του Δημ. Κωτσάκη την άπήχηση αυτού στους διεθνείς άστρονομικούς κύκλους καθώς και στην συμβολή του στην ανάπτυξη και την πρόοδο του κλάδου της Αστρονομίας της έλληνικής έπιστήμης. Στο παράρτημα του άρθρου αυτού γίνεται λόγος για τα 77 έπιστημονικά δημοσιεύματα του Δημητρ. Κωτσάκη, οι τίτλοι και τα λοιπά στοιχεία των όποιων αναγράφονται λεπτομερώς. Τα δημοσιεύματα αυτά αναφέρονται σε άστρονομικές παρατηρήσεις, σε θεωρητικά θέματα της Αστρονομίας, σε καθαρά θέματα της μαθηματικής έπιστήμης. Πολλά εκ των συγγραφέντων παρ' αυτού βιβλία έχουν διδακτικούς ή και έκλαϊκευτικούς σκοπούς.

Οι «Άκτίνες» έχουν τον ιδιαίτερο λόγο να κάμνουν μνεία για τον τιμητικόν αυτόν τόμο, στον όποιον προβάλλεται η προσωπότητα του άειμνήστου καθηγητού, καθ' όσον ο Δημητρ. Κωτσάκης υπήρξε εκ των έξεχόντων συνεργατών του περιοδικού από την έκδοσή του μέχρι της εκδημίας του.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΕΡΧΕΤΑΙ...

Λίγες μέρες μās χωρίζουν πλέον από την επίσημη έναρξη λειτουργίας της επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης στη χώρα μας. Η 1η Νοεμβρίου 2008 αποτελεί ήδη μιὰ ιστορική ήμερομηνία στην εφαρμογή τών νέων προηγμένων τεχνολογιών στο χώρο του πιό διαδεδομένου μέσου ενημέρωσης στή χώρα μας, τήν τηλεόραση.

Η επίγεια ψηφιακή τηλεόραση (*Digital Terrestrial Television*) είναι μιὰ εφαρμογή τής ψηφιακής τεχνολογίας, πού προσφέρει εξαιρετική ποιότητα ήχου και εικόνας στους τηλεθεατές, μέσω τής συμβατικής κεραίας πού ήδη κατέχουν. Ίδιαίτερα ώφελημένοι θά είναι οι κάτοικοι περιοχών πού σήμερα έχουν πρόβληματικό αναλογικό σήμα (θολή εικόνα, «χιόνια» και πολλαπλά είδωλα), όπως οι νησιώτες του Αιγαίου.

Παράλληλα, θά προσφέρονται στους τηλεθεατές νέες ψηφιακές υπηρεσίες, όπως ο ηλεκτρονικός οδηγός προγράμματος πού θά τους επιτρέπει νά γνωρίζουν τι βλέπουν, καθώς και τι θά ακολουθεί στο πρόγραμμα. Επιπλέον, στο μέλλον οι τηλεθεατές θά μπορούν νά παρεμβαίνουν στο πρόγραμμα ενός σταθμού, ζητώντας νά προβληθεί στο δέκτη τους μιὰ έκπομπή πού δέν πρόλαβαν, ή πού θά ήθελαν νά ξαναδοϋν. Επίσης, διαδραστικές εφαρμογές, όπως τὸ ηλεκτρονικό εμπόριο, θά είναι στή διάθεση τών τηλεθεατών - καταναλωτών.

Η επίγεια ψηφιακή τηλεόραση δέν χρειάζεται πρόσθετο περίπλοκο ηλεκτρονικό εξοπλισμό, ούτε τὸ γνωστό δορυφορικό πιάτο. Απλά, θά απαιτείται ἕνας σχε-

τικά φτηνός αποκωδικοποιητής, κόστους 50 ευρώ, πού θά τοποθετηθεῖ ανάμεσα στήν τηλεοπτική συσκευή και τήν κεραία πού ήδη κατέχουμε, χωρίς νά χρειαστεῖ νά καλέσουμε κάποιον τεχνικό γιὰ τήν ἐγκατάστασή του. Επιπλέον, ἡ επίγεια ψηφιακή τηλεόραση θά προσφέρεται δωρεάν, χωρίς συνδρομή.

Σταδιακά, ὅλοι οἱ τηλεθεατές θά πρέπει νά προμηθευτοϋν τὸν αποκωδικοποιητή, γιὰτί οἱ τηλεοπτικοὶ σταθμοὶ θά σταματήσουν κάποια στιγμή νά ἐκπέμπουν μὲ τὸ σημερινὸ αναλογικὸ σήμα. Ἄλλωστε, συμφέρει οικονομικά τοὺς σταθμοὺς ἡ επίγεια ψηφιακή τηλεόραση, γιὰτί θά ἐκπέμπουν μὲ μικρότερη ἰσχύ και μὲ κόστος μικρότερο τής σημερινῆς αναλογικῆς ἐκπομπῆς. Μάλιστα ἡ ψηφιακή τηλεόραση ἐπιτρέπει τεχνικά τὴ συνεργασία μεταξύ τών τηλεοπτικῶν σταθμῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ κόστος μεταδόσεως τής ψηφιακῆς μετάδοσης νά πέσει στοὺς 25% τοῦ σημερινοῦ κόστους, βελτιώνοντας σημαντικά τὰ σημερινὰ προβληματικὰ οικονομικά δεδομένα τών σταθμῶν.

Ἡ χώρα μας ἄργησε νά μπεῖ στοὺς χώρους τής επίγειας ψηφιακῆς τηλεόρασης. Μέχρι σήμερα ἦταν κατοχυρωμένες ἀπὸ τὸ 1961 (!) στὸν εὐρωπαϊκὸ χάρτη μόλις 137 τηλεοπτικὲς συχνότητες. Στὴ διεθνή διάσκεψη τής ITU στὴ Γενεύη ἡ χώρα μας κατοχύρωσε τὸ 2006 2.500 συχνότητες, ἀπὸ τίς ὁποῖες 357 ψηφιακὲς και οἱ ὑπόλοιπες αναλογικὲς, μὲ δυνατότητα μετατροπῆς σὲ ψηφιακὲς στοὺς μέλλον. Ἦδη ἀπὸ τὸ 2006 ἡ EPT ἐκπέμπει 3 επίγεια ψηφιακὰ κανάλια: Σινέ+, Σπόρ+ και Πρίσμα+. Τὸ τελευταῖο

είναι τὸ πρῶτο πανευρωπαϊκὰ πολυσυλλεκτικὸ κανάλι γιὰ ἄτομα μὲ ἀναπηρία.

Παράλληλα μὲ τὴν ἐπίγεια ψηφιακὴ τηλεόραση, θὰ ἀναπτυχθεῖ πολὺ σύντομα καὶ ἡ τηλεόραση μέσω διαδικτύου, πού θὰ ἀναδειχθεῖ στὸν πιὸ ἐπικίνδυνο ἀνταγωνιστὴ τῆς. Ἡ τηλεόραση μέσω *Internet* δὲν ἀπαιτεῖ καμιά δημόσια συχνότητα καὶ συνεπῶς καμιά ἄδεια ἐκπομπῆς, δὲν ὑποχρεώνει τοὺς σταθμοὺς νὰ ἐπενδύσουν μεγάλα κεφάλαια, καὶ ἐπιπλέον τοὺς δίνει τὴ δυνατότητα ἀνάπτυξης μιᾶς διμεροῦς σχέσεως μὲ τὸν τηλεθεατὴ.

Ἄς εὐχηθοῦμε ἡ ψηφιακὴ ἐπανάσταση πού συντελεῖται στίς μέρες μας στὴν τηλεοπτικὴ τεχνολογία νὰ συνοδευτεῖ ἀπὸ μιὰ ἀντίστοιχη δυναμικὴ βελτίωση τοῦ σημερινοῦ μέτριου ποιοτικὰ περιεχομένου τῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν. Μιὰ τέτοια ἐξέλιξη ἀποτελεῖ ὑποχρέωση τῶν τηλεοπτικῶν σταθμῶν πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐταιρικὴ κοινωνικὴ εὐθύνη τῶν ἰδιοκτητῶν τους.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ

Ἐδημοσιεύθη πρὸ καιροῦ ἓνα ἐνδιαφέρον ἄρθρο γιὰ τὴν σχέσι μετὰξὺ Διαδικτύου καὶ ἀναγνώσεως ὑπὸ τὸν εὐγλωττο τίτλο: «Ἀναλφάβητους ἀναγνώστες δημιουργεῖ τὸ Διαδίκτυο». Ἐκεῖ, μετὰξὺ τῶν ἄλλων, ἐσημειώνοντο: «Καθὼς ὀλοένα καὶ λιγότεροι ἔφηβοι διαβάζουν βιβλία στὴν παραδοσιακὴ τους μορφή, ἀρκετοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ Διαδίκτυο ἐνισχύει τὸν ἀναλφαριθμισμὸ καὶ μειώνει τὰ ποσοστὰ αὐτοσυγκέντρωσης. Ἐπιπλέον, ἰσχυρίζονται, ὅτι καταστρέφει μιὰ πολύτιμη κουλτούρα, ἡ ὁποία διακονεῖται μόνον χάρις στὸ διάβασμα βιβλίων. Ἄλλοι, ὥστόσο, ἐπισημαίνουν ὅτι τὸ Διαδίκτυο ἔχει γεννήσει ἓνα νέο εἶδος διαβάσματος πού δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀγνοηθεῖ ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ τὴν κοινωνία... Σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο, ἡ ἱκανότητα

τῶν ἀνθρώπων νὰ συγκεντρῶνουν τὸ μυαλό τους σ' ἓνα συγκεκριμένο ζήτημα γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα κινδυνεύει», τονίζουν οἱ ἐπικριτὲς τοῦ Διαδικτύου (*New York Times / Καθημερινὴ 29.7.2008*).

Ὅπως ὅλα τὰ τεχνολογικὰ ἐπιτεύγματα, ἔτσι καὶ τὸ Διαδίκτυο, ἔχει καὶ θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ σημεῖα. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώσεως, πράγματι, προσφέρει ἓνα πλῆθος κειμένων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ κανονικὲς συνθήκες ὡς βιβλία, δὲν θὰ χωροῦσαν σὲ μία προσωπικὴ βιβλιοθήκη. Ὁ ἐρευνητὴς διευκολύνεται πολὺ στὸ ἔργο του, ὅπως ἔχομε σημειώσει σὲ παλαιότερα σχόλιά μας ἀπὸ τὴν στήλη αὐτή. Ἐπίσης, πολλὰ παιδιά καὶ ἔφηβοι εὐρίσκουν τίς πληροφορίες, πού χρειάζονται γιὰ τὴν σύνταξι τῶν μαθητικῶν καὶ φοιτητικῶν τους ἐργασιῶν.

Ἄρνητικὰ σημεῖα τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ μέσου εἶναι: α) ὅτι μέσα στὸ πλῆθος τῶν προσφερομένων κειμένων πρέπει νὰ ψάξει κάποιος πολὺ γιὰ νὰ βρῆ κάτι τὸ ποιοτικὸ καὶ ἀνώτερο. Ὁ ὄγκος καὶ τὸ μέγεθος τῶν πληροφοριῶν προβληματίζει ἐδῶ καὶ καιρὸ ἀκόμη καὶ τοὺς κατασκευαστὲς τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, ἐπειδὴ αὐξάνεται συνεχῶς ὁ ἀπαιτούμενος ἀποθηκευτικὸς χῶρος. Χρονοβόρος καθίσταται πλέον καὶ ἡ ἀνεύρεσις μέσα στὸ πλῆθος τῶν κειμένων καὶ τῶν πληροφοριῶν, ἐκείνου τοῦ συγκεκριμένου πράγματος, τὸ ὁποῖο μᾶς ἐνδιαφέρει ἀμέσως. β) Πολλὲς ἀπὸ τίς πληροφορίες πού παρέχονται στὸ Διαδίκτυο εἶναι ἀνακριβεῖς καὶ ἀνεξέλεκτες. Ἡ ἀνωνυμία καὶ ἡ ἀνευθυνότης κάποιων συντακτῶν δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐμπιστευόμαστε ὅλες τίς προσφερόμενες πληροφορίες ὡς ἀληθεῖς. Ἐπὶ παραδειγματι ἡ πλέον γνωστὴ ἠλεκτρονικὴ ἐγκυκλοπαίδεια ἡ «Βικιπαίδεια» συντάσσεται ἀπὸ τοὺς χῆστες τοῦ Διαδικτύου. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μπορεῖ κάποιος νὰ συντάξῃ ἓνα λῆμμα εἴτε μονομερὲς καὶ προκατειλημμένο, εἴτε ἀνακριβὲς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀστήρικτο καὶ ὁ ἀνα-

γνώστης αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου νὰ τὸ ἐκλάβῃ ὡς ἀληθές καὶ ἐπιστημονικῶς ὀρθό. Τὸ χειρότερο γίνεται μὲ τὰ ἰστολόγια, ὅπου ἕκαστος φιλόδοξος «δημοσιογράφος» σχολιάζει (ἀνωνύμως ἢ ψευδωνύμως) τὰ πάντα καὶ ἀποφαίνεται ἐπὶ παντὸς ἐπιστητοῦ, χωρὶς πολλὰς φορὲς νὰ ἔχῃ ὀλοκληρώσει τὴν ἐγκύκλιο ἐκπαίδευσι.

Μεγάλη σύγχυσις γίνεται μεταξὺ πληροφορίας καὶ γνώσεως. Τὸ Διαδίκτυο προσφέρει πληθώρα πληροφοριῶν, ἀλλὰ οἱ πληροφορίες αὐτὲς χρειάζονται ἐπεξεργασία γιὰ νὰ καταστοῦν γνώσεις καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ νὰ ἐνταχθοῦν στὴν καθημερινότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅσοι θεωροῦν ὅτι τὸ Διαδίκτυο βοηθάει στὴν αὔξησι τῆς ἀναγνώσεως τῶν χρηστῶν του παραβλέπουν τὸ γεγονός ὅτι ὁ χρήστης τοῦ Διαδικτύου «ρίχνει ματιὰς» σὲ κείμενα ποὺ τὸν ἐνδιαφέρουν καὶ ὅτι τὸ πλῆθος αὐτῶν τῶν κειμένων εἶναι συνήθως ἀπαγορευτικὸ γιὰ νὰ ἀναγνωσθῇ πλήρως

ἀπὸ τὸν ἐνδιαφερόμενο. Τὸ ἐπιπόλαιο καὶ ἐπιφανειακὸ διάβασμα δὲν ἔχει καμμία σχέση μετὰ τὴν ἀνάγνωσι, τὴν βαθεῖα μελέτη, τὴν ἀναδίφησι, τὴν ὁποία κάνει ὁ ἀναγνώστης ἐνὸς βιβλίου. Εἶναι πρᾶξις ἄλλης ποιότητος καὶ δὲν συγκρίνονται μεταξύ τους.

Στὴν Π. Διαθήκη ἔχομε μία συμβουλή: «υἱέ μου, φύλαξαι, τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλὰ· οὐκ ἔστι περασμός, καὶ μελέτη πολλὴ κόπωσης σαρκός» (Ἐκκλ. 12: 12). Δὲν εἶναι, ἐπομένως, ἀντοσκοπὸς ἢ ἀνάγνωσις πολλῶν ἐντύπων βιβλίων ἢ ἠλεκτρονικῶν κειμένων· σκοπὸς εἶναι ἡ ἐνταξις τῶν ἀποκτουμένων γνώσεων σὲ ἓνα σύστημα (διαμορφώσεως, ψυχικῆς καλλιεργείας καὶ προόδου τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ ἐπιτελεσθῇ τὸν τελικὸ προορισμὸ του, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν Ὁρθόδοξο Παράδοσί μας εἶναι ἡ «ὁμοίωσις» μας μὲ τὸν Δημιουργὸ μας Τριαδικὸ Θεό.

ΙΩΑΝ. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ἐγγραφή νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Κύριε Διευθυντά,

Όπως είναι γνωστό ό μήνας Σεπτέμβριος περιλαμβάνει τή μεγάλη επέτειο τής ναυμαχίας τής Σαλαμίνας. Είναι επίσης γνωστό ότι ή ναυμαχία αυτή ακολούθησε τή θρυλική μάχη τών Θερμοπυλών, άνέτρεψε τό αποτέλεσμα της και ύπηρεξε ή αρχή του τέλους τών Μηδικών πολέμων με όλόκληρο τό ιστορικό του βάρος. Ήδη από τήν αρχαιότητα ή θυσία τών Θερμοπυλομάχων προκάλεσε βαθύτατο θαυμασμό και ύμνήθηκε με άνυπέβλητους σέ μεγαλειό στίχους. Στα νεώτερα χρόνια ποίημα αφιερωμένο στή θυσία τους πολύ θαυμαζόμενο είναι οι Θερμοπύλες του Άλεξανδρινού ποιητού Κ. Καβάφη με τή γνωστή κατάληξη.

«Και περισότερη τιμή τους πρέπει,
όταν προβλέπουν (και πολλοί
προβλέπουν)

πώς ό Εφιάλτης θά φανή στο τέλος
κι οι Μήδοι επί τέλους θά διαβούν».

Έν τούτοις ας μās επιτραπει νά πούμε πως είναι μèn αλήθεια ότι ό πόλεμος εναντίον του κακού πάντοτε χρειάζεται θυσίες, που μάλιστα τις προσφέρουν οι γενναίοι, οι διαλεχτοί, οι τίμοι και τιμημένοι, ίσως όμως νά μην είναι τόσο άπόλυτο ότι οι Μήδοι επί τέλους θά διαβούν:

ΘΑ ΔΙΑΒΟΥΝΕ;

*Και τι
που στίς Θερμές τις Πύλες
οί Μήδοι θά διαβούν,
ποιπή;
Έκει πò κάτω*

*περιμένει ή Σαλαμίνα
επί τέλους.*

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΚΑΣΤΡΙΝΑΚΗ - ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ

Κύριε Διευθυντά,

Στό περιοδικό Κ, ένθετο τής εφημερίδας Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στα τεύχη τής 24 και 31 Αυγούστου διαβάσαμε τήν ακόλουθη ευχάριστη πληροφορία:

«Με προορισμό τó λιμάνι τής υγείας. Ίατρική απόδραση. Ένας νέος δυναμικός στόλος από έθελοντές φοιτητές τής Ίατρικής θά πλεύσει στίς έλληνικές θάλασσες με προορισμό 27 νησιά».

Μερικά από τά νησιά που θά επισκεφθούν: Χάλκη, Πάτμος, Λειψοί, Ίος, Κέα, Κίμωλος, Κύθηρα, Σκιάθος, Χίος, Παξοί.

Οί έθελοντές φοιτητές τής Ίατρικής «θά γίνουν άγκυρα τών γιατρών στίς Μονάδες Ύγείας», θά ύποστηρίξουν τó έργο τους, θά ένημερώσουν κατοίκους και παραθεριστές σέ θέματα υγείας.

Με μεγάλη ίκανοποίηση βλέπουμε ότι υπάρχουν υγιείς δυνάμεις μεταξύ τών νέων και στον χώρο τής σπουδάζουσας νεολαίας τής πατρίδας μας. Ύπάρχουν και φοιτητές με αίσθημα κοινωνικής ευθύνης, με διάθεση προσφορās.

Συγχαίρουμε και ευχόμαστε νά βρούν μιμητές προσφορās και σέ άλλους τομείς.

Με τιμή

ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

Οικονομολόγος

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΣΟΛΖΕΝΙΤΣΙΝ
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΡΩΣΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Ἀξιότιμε Κύριε Διευθυντά,

Στις ἀρχές Αὐγούστου ἀπεβίωσε στή Μόσχα, σὲ ἡλικία 89 ἐτῶν, ὁ διακεκριμένος ρώσος συγγραφέας Ἀλεξάντρ Σολτζενίτιν, πνευματικὸς ἀπόγονος τοῦ Ντοστογιέφσκι. Ὑπῆρξε ὁ τελευταῖος μεγάλος τῶν διαφωνούντων Ρώσων συγγραφέων ἐναντία στὸ σοβιετικὸ καθεστῶς. Ὁ Σολζενίτιν πέρασε πολλὰ χρόνια σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ στή συνέχεια ἔζησε ἐκτοπισμένος σὲ μιὰ μικρὴ πόλη τοῦ Καζακστάν.

Ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ἔργα του εἶναι τὰ: «Ἀρχιπέλαγος Γκουλάγκ», «Μιὰ μέρα τοῦ Ἰδάν Ντενίσοβιτς», «Ἡ πτέρυγα τῶν καρκίνοπαθῶν» κ. ἄ., τὰ ὁποῖα συγκαταλέγονται ἀνάμεσα στὰ μεγάλα πεζογραφήματα τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι

βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὶς δραματικὲς ἐμπειρίες ποὺ εἶχε στὰ σταλινικὰ στρατόπεδα. Ἔτσι ἔγινε τὸ σύμβολο ἀντιστάσεως τῶν ρώσων συγγραφέων καὶ διανοουμένων. Γιὰ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο τοῦ ἀπονεμήθηκε τὸ 1970 τὸ βραβεῖο Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Γράφοντας στὸ «Βῆμα» (10 - 8 - 08) ὁ Ἄναστ. Βιστωνίτης σημειώνει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὁ Σολζενίτιν παραμένει καὶ σήμερα σύμβολο ἀντίστασης ἐναντι τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Ἐπὶ πλέον, εἶναι παράδειγμα ἀνθρώπου ποὺ συμπεριφερόταν καὶ ἐκφραζόταν κατὰ συνείδηση». Νὰ ποῦμε, ἀκόμη, ὅτι ὑπῆρξε πιστὸ μέλος τῆς ρωσικῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ ὁμολογοῦσε μὲ παρηρησία τὴν πίστη του.

Μὲ ἐξαιρετικὴ τιμὴ
Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ
Καλαμάτα

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκότης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατροῖδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δοῦρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους € 1,20. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ € 12, ἐξωτερικοῦ € 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύσιμα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ διβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 2008

ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Δρος ΦΙΛΟΛΑΟΥ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΩΝ

1ος ΚΥΚΛΟΣ

(ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ)

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»**

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρότη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283

ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

**ΙΣΤΟΡΙΚΑ
ΔΟΚΙΜΙΑ**

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20ον ΑΙΩΝΑ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»**

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καύτη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283